

שפח

ורוקא המרק בלי הפרוסות שקורין שניטן אכל לשניטן יש להם ריין אחר, ראם יש כפרוסות כוית מברך עליהם המוציא תצריכן ברכת המזון אם אכל מהן כוית, ואם אין כפרוסות כוית אם תוארם תצורחם עריין כפרוסות קטנות של לחם מברך המוציא ואם אכל כוית מהן מברך אחריהן ברכת המזון, ואם אין צורחן כצורת לחם מברך לפנייהם בורא מיני מזונות ואם אכל כוית מהן מברך אחריהן ברכה מעין שלש. כל זה נראה לי לפום רהיטא כי לעניות רעתי נראה לי שלזופא שלנו יש ריין הפרוסות המחוברין על ידי מרק שכתב המור ושלחן ערוך סימן קס"ח. אכן איכא קצת לספוקי אם זה מקרי מחובר על ידי מרק אחרי שכל פירור ופירור עומד בפני עצמו ואם לא הוי מחובר אז אפילו בלא תואר לחם מברך המוציא וגם בתואר לחם איכא קצת ספק לעתים ולכן נהנתי שלא לאכול מרק עם פרוסותיה רק על ידי ברכת המוציא על פח ממש קודם לאכילת הפרוסות שבמרק ושלא לברך עליהן ברכה אחרונה אף אם אכילתו מהפרוסות יותר מכזית רק מנהני לאכול אחריהן פח ממש כוית כרי לברך ברכת המזון ואף אם אכילתי הפח ממש הייתה לי לאכילה נסה. אכן בשעת שזהמתי חיתי לחם ממש בלי מבושל או שרייה כמו שאירע לי זה כמה פעמים זמן מה לתוכחה על כל עונותי מחמת רוע מזג אסמכתתי אז סמכתי עצמי על סברתי הנ"ל לברך ברכת המוציא וברכת המזון אף אם לא אכלתי שום פח ממש.

שפט

וכן כפת השרוי בין שקורין חייין מער"ט הוי דינא הכי, ראם יש כפרוסות כוית מברך המוציא וברכת המזון ואם אין כפרוסות כוית תלוי בתואר לחם הכל כנ"ל ולא מצאתי שום סברא שיברך עליהן בורא פרי הנסן.

שצ

אכן על פת השרוי בין שרף וכן לעקוב ראייתי הלכה למעשה מגדולים לברך שהכל ופעמיהו דפת הוי ספל לגבי יין שרף.

שצא

על כל מיני דיסא מבושלים במים וחלב ושומן או חמאה או אפיון וכן ורימולש מבושלים או אפיונים ספאנקוכין מברך בורא מיני מזונות ולאחריהן ברכה מעין שלש, וכן וייגין פפעפ"ר אפילו אם מעט ויינפרלך מעורבין בו אין צריך לברך עליהן דבסלי במיעוטתיהו אנביה לאפוקי אם חצאי חאנים בחיכו נראה דאיכא לספוקי אם צריך לברך עליהן, ובפורים עצמו איכא לספוקי בוייגין פפעפ"ר אי הויא קביעותיהו קביעה כמו שנחתק במרדכי בגילש, ולכן נראה לי ששפעם הראשונה שיאכל ממנו ילפת בהם מעט פת ואף שבמרדכי

לא כתב רק לברך על פה חחלה מכל מקום כדי לצאת מכל ספק צריך לעשות כן וכמו שכתבתי לקמן נבי פה הבאה בכיסגן סימן שצ"ו.

שצב

משפירא שמוליתא שכתובה היא מבשר ודגים ונבינה ומיני קמחים ואף אם מעט ענבים קסנים שקורין ווינפרליך מעורבין בו רקסחא או מיני לפחן הרגילים לבוא בקביעות הסעודה עיקר ונאפה בחגור בלא משקה פשוט לכולי עלמא ראין מברכין עליהן רק המוציא ופוסר המוליתא שכתובה בברכתו ולאו רוקא בלא משקה כלל אלא נאפית במחבת ומעט משקה כתוכו שלא חשרף העיסה דינו כנאפה בלא משקה.

שצג

ואם נאפו במשקה אף אם מרינא היה גם כן ראוי לברך עליהן המוציא מכל מקום ירא שמים לא יאכלם אלא על ידי שיברך על לחם אחר חחלה. כל זה מוכח משלחן ערוך סימן קס"ח ומעמק ברכה.

שצד

ואם הפשפירא ממולאה בפירות כתפוחים וכיוצא אם היא באה בתוך הסעודה פשוט שאין לברך על הפירות אף על פי שאין מלפחים בו את הפת.

שצה

ואפילו כשיאכלם שלא בתוך הסעודה ונאפו בלא משקה מכל מקום כיון דצריך לברך עליהם המוציא הוי קמחא עיקר ואין צריך לברך על התפוחים כמו שכתב בעמק ברכה בשם הגהות החשב"ץ, ואף על נב שכתב שם בשם החשב"ץ עצמו רנסל קצת מהפירי קודם אכילה ומברך עליהן וכתב הוא עליו רהרעה להחמיר יעשה כן, לפי עניות דעתי חוששני שנכשל העושה כן בעונש ברכה שאינה צריכה דקדוב לעונש ברכה לבסלה דלא גרעי הנך תפוחים מברך שמלפת בו את הפת.

שצו

אבל אם נאפו במשקה ואוכל קודם לחם לחם גמור לא לרעבוננו רק כדי לצאת מידי ספק ברכתן בזה יש להסתפק אם קמחא עיקר מאחר שאינו חשוב לברך עליו המוציא וגם פשוט לי דלא מקרי בתוך הסעודה שהרי איפכא מסתברא שאין הלחם בא רק מחמת הפשפירא והיא עיקר, לכן נראה לי בזה לנהוג כחומרת עסק ברכה שכתבתי בסמוך.

שצז

בפה הבאה בכיסגן ולחמניות יש הרבה פירושים והרבה ספיקות שאי אפשר לכל אדם לעמוד על עיקרם לכן נראה לי שירא שמים לא יאכלם רק בתוך

יוסף אומץ

הסעודה וילפת בהם תחלה פת וכוה יצא מכל הספיקות, ראיכא לספוקי שברכתן בורא מיני מוונות ומי שאכל להו שלא מחמת הסעודה אין ברכת הפת פוסרתן. ועיין בעמק ברכה כלל ב' סימן ר"י. ובכלל זה קרעפליך וקובליך מעשה מחבה שמחלקין בברית מילה.

שצח

אכן קרעפליך מעשה קדירה פאציוש פפאנקוכין שאלים כולם אין לחם תואר לחם ואין מברכין עליהו רק בורא מיני מוונות ובחוד הסעודה ברכת הפת פוסרתן אפילו בלא ליפות הפת.

שצט

על לעקוין מברך בורא מיני מוונות ואחריו על המחיה אף על פי שכתב במהרי"ל לברך עליו שחכל לא מסתבר לי ונראה לי פשוט כשלחן ערוך, ולאפוקי רעת הנהגות שערי דורא לברך המוציא.

ת

אורו ודוחן נסחפקו הבחראי איזה מהן הירש ואיזה מהן רייז ולכן אין לברך על שניהם רק שחכל וטוב מזה לאוכלן דוקא בתוך הסעודה שאז פסורין מברכה.

תא

בחיטין ושעורין מבושלין איכא ספיקא בברכה אחרונה, ובברכה ראשונה יש חילוקים אם נחמעכו הנרעיגין או אם הם שלמים. ואני בעניי נסחפקתי אם התבשילין שאנו רגילים לעשות מהן נקראו נחמעכו אם לאו לכן טוב שלא לאכלם רק דוקא תוך הסעודה שאז פסורים מברכה אפילו בלי ליפות הפת.

תב

על ערבין מברכין בורא פרי הארמה ועל היידיל בערין נראשיגין שליטין בורא פרי העץ. והכלל כל מין ששרשי נשארין בארץ משנה לשנה הוא אילן ואותו ששרשו מתיבשין וגרל בכל שנה מחדש ברכתו בורא פרי הארמה.

דיני ברכת פירות מבושלים ומימיהן.

תג

כבר כתבתי לעיל בהלכות סעודה רכל שהוא לח כמסקה צריך נטילה ידים כרין נטילה לאכילה רק שאינו צריך לברך. כקועטשיגן שהם מין פלויסיגן יבשים נסחפקתי כמה ספיקות, הא' אם הם טובים מבושליגן כמו חיין, ואם חמצא

לומר שחיון המה טובים יותר מכל מקום איכא לספוקי איזה מקרי אשחני לנריעותא שכתב הסור בסימן ר"ה נבי תוחי וזרחי שמברך עליהן מבושלים שהכל ונמשך אחריו השלחן ערוך, רשטא תוחי וזרחי אינם ראויין כלל לאכילה כשהם מבושלים בלי שומן שמסתקן מה שאין כן בקוועטש'ין וראויים לאכילה כשהם חיים. ודמרומי ראיא יש סמא שכתב הסור בסימן ר"ב וזה לשונו, וערמונים וחבשנים מבושלים שלנו אינם כן אלא ראויים חיים ומבושלים, עד כאן. וידוע לכל דערמונים מבושלים טובים יותר מחיים ואף על פי כן משוי להו הסור לענין ברכה, משמע מזה דהנריעותא שעל ידה משתנית הברכה היינו דוקא אם על ידי נריעות הווא אינו ראוי כלל לאכילה ואם כן הוא בקוועטש'ין הנ"ל שהם טובים חיים מבושלים ברכתן חסיד בורא פרי העץ אף אם אינן שוין לסובה, ואם חמצא לומר שכשהן לחין ברכתן שוח מכל מקום איכא לספוקי אי נתייבשו כמו שמביאים אותם למדינות אלו אי נשתנית ברכתן ואם חמצא לומר שבוראי היבשים בלי כישול נרועים הרבה מהלחין ונשתנית ברכתן אכתי איכא לספוקי היכא דהיבשים נחבשלו אם חזרו לקרמותן בברכתן כי המה טובים במאוד לאכול. והיכא דנשתנית ברכתן מבואר פרי העץ איכא חו חד ספק אי מברכין עליהן שהכל או אי ריו לנחותניהו חר ררנא מבואר פרי העץ לבואר פרי הארסה. ודאי זה פשוט דהיכא ראיין ראויין כלל לאכילה אין מברכין עליהן רק שהכל כדמוכח מהסור נבי ערמונים, אכן היכא דראויין לאכילה רק שנשתנו לנריעותא בזה איכא לאיסתפוקי לפי האם חמצא לומר דנשתנית ברכתן אם נשתנית בורא פרי הארסה או שהכל. ועל כל הספיקות הנ"ל נראה לי ששוב לברך שהכל שיוצא בה ידי ספק וכן נהגתי.

תד

ועל אנסים יבישים מבושלין שקורין הוצילן אחרי שכפי הנשמע רובם עשויין מאנסים שאינם ראויין לאכילה כשהם לחים נראה לי דהמברך בורא פרי העץ לא הפסיד דמסתמא נשתנו למעלותא. ואפילו כשהן נאכלין בלי כישול אפשר לומר דשפיר דמי לברך עליהן בורא פרי העץ ראף ולא נשתנו למעלותא מכל מקום לא נשתנו לנריעותא, אכן אם בירך עליהן שהכל לא הפסיד. הקטניות שמבשלין עם ההוצילן פשוט שמברכין עליהם בורא פרי הארסה ואין לאכלם ראשונה וההוצילן אחריהם רק יאכל ההוצילן בראשונה כרי שיברך ראשונה בורא פרי העץ על ההוצילן ואחר יברך בורא פרי הארסה על הקטניות כרי לצאת ידי הספק דאיתא בשלחן ערוך סימן רי"א.

תה

מי פירות כגון החרק של גורדניות וקוועטש'ין והוצילן אף על פי שכתב הרא"ש שאפשר שמברך עליהן בורא פרי העץ מכל מקום לא שבקינן פשיטותיה דהרשב"א דסבירא ליה לברך עליהן שהכל וכן ספק הבית יוסף בשלחנו

יוסף אומץ

וסבירא ליה ריש לחלק בין מי ירקות שמברכין עליהם בורא פרי הארמה למי פירות ע"ש ועל כולם שאמר עליהם שהכל יצא ולכן מאחר דברכת שהכל לגבי פירות הוי מספיקא וכתי לרין חדש דהיינו רוקא אם שותה המרק לכרה אבל אם בתחלה אכל הפירי מבושל בעצמו שהוצרך לברך בורא פרי העץ ואחר כך שותה המרק לזה אין צריך לברך שהכל דרלמא ברכתא תויה בורא פרי העץ ואם כן הויא ברכת שהכל לבטלה כי כבר יצא ידי חובת הברכה בורא פרי העץ שבירך על הפרי עצמו ואם לא יברך כלל על המרק אם כן אפשר ששתה המרק בלא ברכה דרלמא אין בורא פרי העץ פוסרת שאין זה ברכתה לכן טוב בעיני שיראה לאכול או לשותות בין הפרי למרק דבר שברכתו שהכל ובוה יוצא ידי כל המפיקות. אכן אם אוכל מהם על ידי כף שאי אפשר שלא יהיו צחצוחי מרק בתוך הכף הוי המרק טפל לגבי פירות וברכתא פוסרת אותה.

תו

על מרק מהלפתן מברך מרינא שהכל אחר שעיקר השבח בא מחמת הבשר וכן על הלפת בעצמו שטוב חי כגון רובן אף שטובים מבושלין יותר מחיין אף על פי כן מברך במבושלין שהכל מטעם זה.

תז

כל זה רוקא בגורגניות ואגסים וחפוחים לחין ומבושלין שאין ספק שברכתא כבישולן כמו חיין אבל קועטשין והוצלין עצמם יש להם רין אחר כמו שכתבתי בסמוך.

תח

ואחרי שכתבתי רין מי פירות דהיינו המים שבשלו בהן הפירות מוכרח אני לכתוב רין משקים היוצאים מהפירות כלי מים אף על פי שהוא פשוט בפוסקים כרי שלא יבא הקורא דבריו אלו לירי טעות והוא זה, שכל המשקים היוצאים מכל הפירות חוץ מה שוב מהיוחים והענבים מברך עליהם שהכל מרינא. ורין זה שייך נבי עפיל או בירן וויין וכל שכן בירן אולנט.

תט

על ענבים חאנים וחמרים ורמוגים מברכין בורא פרי העץ אבל ברכה אחרונה מברכין ברכה מעין שלש. ונראה לי ראפילו היבשים שקורין וויינפולדך יש להם גם רין זה רלא אישתנו לגריעותא, אבל אם נתבשלו במשקה אשתנו לגריעותא, ואפילו כשנתבשלו בשוסן איבא למימר דנשתנו לגריעותא רק השוסן מסתקן כמו שכתבתי נבי לפת ולכן יברך שהכל.

תי

וספני שיש ספק אם נרגיר אחר של ענב מחויב בברכה אחרונה או אם רוקא בכזית לכן אין לאכול מהם פחות מכזית דהיינו כחצי ביצה וכן

יוסף אומץ

בשאר מינים כגון שקרים קטנות שמבשלים עם הוצלחין וכמה מינים כיוצא בהן שאין כבריה מהם כוזה צריך לדקדק שיאכל הרבה מהם עד שיהיה בהם בוראי כוזה כלי צירוף הגרעין כמשמעות הפוסקים.

תיא

ודוקא שלמים לגמרי אבל אם הסיר מהם הגרעין אין צריך ברכה אחרונה. וסוה נראה לי שאם הסיר רק מעט מועיר מהבריה שגם כן לא מיקרי בריה לענין ברכה אף על גב דלענין ביטול סי' כל זמן שלא אברה צורחה אף על פי שנפרד חתיכה קטנה ממנה עדיין שם בריה עליה מכל מקום לענין ברכה אינו כן כדמשמע בגרעין שכחתי ולא יהא אלא ספק מכל מקום לא הוי רק ספק ספיקא ולא אמרו להחמיר בספק ספיקא.

תיב

וכן כיון איכא ספק אם השיעור לברכה אחרונה הוא רביעית או בכזית, לכן יזהר ביין שלא לשחות יותר מכזית עד שישתה רביעית. ושאר משקין ששום דשיעורן כרביעית רהינו ביצה ומחצה והוא כמעט מילוי שתי קליפות ביצים, או אם הוא בכזית. לכן יזהר ביין לשחות או פחות מכזית או יותר מרביעית. והחרד לזכר ה' יסור לו שיעור הנ"ל בכיון רהינו שישפוך כלי מלא מים וישים אותו בכלי ריקן ויפיל ג' ביצים אחת אחת זו אחר זו בנחת לחוך המים והמים היוצאים מכלי מלא לכלי ריקן הם שיעור ג' ביצים והחציה הוא שיעור רביעית הנ"ל ומחצית המים היוצאים מביצה אחת הוא שיעור זית.

ומפני שברכה מעין שלש היא באופנים שונים למיני דגן ופירות וגם יש איזה דקדוקים בגומחות ראיתי להשוות מעט ברכה בשינוי מיעוט הנ"ל וזאת היא הנוסחה.

תיג

ברוך אתה ה' אלקינו סלך העולם על הנפן ועל פרי הנפן (על פירות מו' המינים) על העץ ועל פרי העץ (על חמשת מיני דגן) על המחיה ועל הכלכלה ועל ארץ חמרה הסובה ורחבה שרצית והנחלת לאבותינו רחם ה' אלקינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל מוכרך ועל היכלך ובנה ירושלים עיר הקודש במהרה בימינו והעלנו לחוכה ושמחנו בה ונברכך עליה בקדושה ובטהרה כי אתה ה' טוב ומטיב לכל ונורה לך על הארץ ועל הנפן ברוך אתה ה' על הארץ ועל פרי הנפן (על פירות משבעת המינים) ועל הפירות ברוך אתה ה' על הארץ ועל הפירות (בארץ ישראל חוץ מן) ועל פירותיה (על ה' מיני דגן) על המחיה ועל הכלכלה ברוך אתה ה' על המחיה ועל הכלכלה. במיימוני ובסמ"ג גורסין מיד אחר משכן כבודך והעלנו לחוכה ושמחנו בבנינה ונראה רהאומר כן לא הפסיד.

תיד

וצריך להזכיר בה מעין המאורע קודם כי אחת, בשבת ונחמנו כיום השבת הזה וכיום טוב ושמחנו כיום חג פלוני הוה בראש חודש וזכרנו לסוכה כיום ראש החודש הזה. ובעסק ברכה ששמע ריש לומר בראש חודש גם ושמחנו ולא נתיירא וקרוב לי לומר שטעות נפל בדפוס. ונראה לי שאם לא הזכיר מעין המאורע שאין צריך לחזור.

תטו

הברכה דבורא נפשות רבות אין לסיים בשם רק יאמר ברוך חי העולמים.

ברכת תפוח בדבש שזכרין בראש חשנה ודין שהחיינו וברכת הפירות דליל שני כתבתי בהלכות ראש השנה.

תטז

שקרים המחוּפּים בצוקר וכן קנמון טוב בעיני להסיר הצוקר מהם במקום אחד ולברך על הצוקר כשהוא לברו שהכל נהיה ברכו ועל הקנמון לברו בורא פרי הארמה ועל השקרים לבר בורא פרי העץ, ואם אוכל השקרים חוץ לסעודה שחייב או בברכה אחרונה צריך לזוהר שיצא ירי ספק בשיעור הברכה כנ"ל.

תיז

קנמון שקורין צימרנר ברכתו בורא פרי הארמה וזנביל ופלפלין ונענדיך פטורים מברכה ולא מיקרי בעיניהו כשהן יכישין, אבל זנביל מרוקח ברכתו בורא פרי הארמה.

תיח

אגוז המסוגן בדבש שקורין גויאט וכן אחרונ המרוקח בדבש ברכתו בורא פרי העץ. וכן כל פירות הראויין לאכילה לא נשתנית ברכתן על ידי מרקחת.

תיט

לכן אם אוכל מיני מרקחת הנ"ל שבשמים בחוכם אין צריך לברך על הבשמים ברכה בפני עצמה אפילו אם ברכתן משונה מברכת המרקחת משום דבסלין במיעוטן.

תך

על כל מיני לויסוורנ מברכין שהכל.

תכא

על כל מה שמסופק מה ברכתו הראשונה מברך שהכל אבל ברכה אחרונה אין לברך אלא כדינה לכן ברבר שיש ספק אם ברכתן מעין שלש

יוסף אומץ

או בורא נפשות רבות אין לאכול ממנו רק פחות מכשיעור או יאכלנה בתוך הסעודה ושאו פסור מברכה אחרונה וברכה ראשונה יוכל לברך שהכל, ומכל מקום לאו משנת חסידים היא וירא ה' לא יאכל שום דבר בלי ברכה הראויה לו כפי חוקן חכמינו ויל, וכמו שדרשו חכמינו ויל על ברוך ה' יום יום בכל מין ומין חן לו מעין ברכותיו. ועוד ראינו ממה שאמרו מה תקנחיה ילך אצל חכם מעיקרא וילמדנו ואי איתא רלכתחלה רשאי לברך כן כלי שום צד איסור אם כן הוי ליה למימר ילמוד שהכל נהיה בדברו אלא וראי אף אם יצא ידי מעילה בשאכל מכל מקום לא הוי חקנה נמורה ואין לו חקנה נמורה אלא שילמוד כל דיני ברכות ברקדוק נמור או לא יאכל הרבר שנחסק בו רק חוך הסעודה וילפת בו מעט פת בחחילת אכילתו וכמו שכתבתי לעיל ובפרט מה שאין בספיקות ברכותיו הברכה דשהכל נהיה בדברו רק הספק בין בורא פרי הארמה או בורא פרי העץ או בורא מיני מונות יש לרדקדק כנ"ל. וראינו נרולה ממה שכתבו הפוסקים על איוה גדולים שהחמירו במיני כסנן שספיקן בין בורא מיני מונות להמוציא לחם שלא אכלום רק חוך הסעודה כמו שכתבתי לעיל.

דיני שהחיינו.

תכב

יברך שהחיינו קודם הברכה המיוחדת לפרי ההוא מטעם הפסקה בין ברכה לאכילה כי חיוב שהחיינו בראייה ראשונה רק שלא נהגו כן לכן ראוי לברך שהחיינו קודם הברכה.

תכג

מי שיש לו כמה מיני פירות חרשים לו יברך על כולם פעם אחת שהחיינו ואפילו אם אין רצונו לאוכלם בפעם אחת נראה לי דאיכא למיחש לברכה שאינה צריכה מאחר דלפי הרין אין שהחיינו חלוי באכילה.

תכד

חייב לברך שהחיינו על כל מין ומין שיש בפרי אחר ואפילו עיקר שמוותיהם גם המה אחר רק שמשונים בשמות לחי שיש להם, כן כתב סהרי"ל בהלכות בין המצרים ובתרוסת הרשן.

תכה

על כל מיני קירשין מברך שהחיינו. אכן על האגסים ותפוחים אף על פי שיש בהם כמה מינים משונים בפעםם ובשםם מכל מקום לא ראינו ולא שמעתי מי שמצריך לברך על כל מין שהחיינו. ונראה לי הטעם רשנוי השם שלהם רק בשם לחיין ועל כל פנים שם תפוח או אגסה נשאר עליו מה שאינו כן

בגורגניות ששאר הסינים מלבר המתקין יש להם שם המיוחד כגון עמרלינגייה אמרעלין או זיקסלינג.

תכו

על יין חרש איכא פלונתא רבוחתא אם יש לברך שהחיינו אחר שבירך על הענבים לכן לא ישתה אותו אלא בצירוף פרי חרש או מלכוש חרש שמברך עליו שהחיינו ואו פוסר עמו גם היין החרש. על ירק חרש אינו מברך שהחיינו משום דעומר כל השנה תחת הקרקע, אכן על לפת חרש שקורין רויבן וכן על צנונות לא ראינו מי שמונע לברך שהחיינו אף על פי שיש איוה מינים שעומדים גם כן כל השנה תחת הקרקע ומצויים בשוק כל השנה. נראה לי הסעם משום דנבי ירק שאפילו הוא בוראי חרש אינו רק גזירה כמו שכתב בעסק ברכה והיכא דגזור גזור ובלפת לא גזרי סחוייבם לברך שהחיינו היכא דבוראי הוא חרש. גם נראה לי שעל שליון סברין שהחיינו אף על גב דשם ירק עליו מכל מקום אין רגילות לקימו תחת הקרקע לכן אין לאכול לפת חרש כתבשיל בלא שהחיינו. והעולם סועין שמכורין שאין לברך שהחיינו על הלפת רק כשהוא חי, רליחא שיכול לברך עליו כשהוא מבושל ויאכל מעט פת עמו בפעם הראשונה מפני הספק שכתבתי לעיל ויברך שהחיינו ולא ברכת הלפת.

תכח *

כשיקנה מלכוש שהוא חביב לו כמו הסרבל או שקרין כלשון אשכנזי פולץ וכל הכגרים שהוא דבר חשוב וחביב מחוייב הוא לברך שהחיינו ומחוייב לברך חיקף שיקנה או בשעה שמביאו מכית האומן. ואם בנה בית חרש שמסתמא גם בני ביתו נהניו ממנו או שקנה שאר כלים חשובים לו ולבני ביתו מברך במקום שהחיינו הטוב והמיטיב.

תכט

מה אביו מברך דיין אמת. הית לו סמון שיוורשו מברך שהחיינו. ואם יש לו אחים שיוורשין עמו מברך במקום שהחיינו הטוב והמיטיב.

תל

הברכה של דיין אמת נראה לי אחרי שלא מצאנו אותה בכל הפוסקים רק גבי מה אביו לכן אין לאומרה בשם ומלכות רק על קרוביו שחייב להתאבל עליהם או אדם גדול שחייבין כל ישראל לבכותו אף על פי שמשמעות העסק ברכה רף כיב אינו כן מה שכתבתי נראה לי פשוט והממעט בברכות לא הפסיד.

תלא

ילדה אשתו בן זכר מברכין הוא ואשתו הטוב והמיטיב, ואף על גב דכתב בשלחן ערוך בהגהותיו שיש מקילין בברכות אלו וכיצא בהם שאינם חובה

(*) סימן תכ"ז חסד בנארינגא.

אלא רשות נראה לי אחרי שגם המקילין עצמם מורים שיש רשות לברכה כרינה בשם ומלכות ואם כן למה יפסור האדם עצמו מברכה ולא יבקש שכר הברכה כי רב הוא.

ברכת הריח.

תלב

על כל ריח טוב צריך לברך אפילו רק על ריח נחלי רחמים שקורין זכהולדר או על גרעיני זכהולדר בעצמם צריך לברך. ומברך עליהם בורא עצי בשמים.

תלג

וכן על כל עץ והיוצא ממנו שמריחין בו ואינו ראוי לאכילה מברך בורא עצי בשמים, ואם ראוי לאכילה כגון אחרונ ליתון במרנצן מברך הנותן ריח טוב בפירות.

תלד

ואם יוצא מן הארמה ואינו ראוי לאכילה מברך עשבי בשמים. ואם אינו מין עץ ואין ארמה מברך בורא מיני בשמים.

תלה

וכן בכל דבר ריח מה שמסופק בכרכתו מברך בורא מיני בשמים.

תלו

על הוורד מברך בורא עצי בשמים. על חבצלת שקורין לילנן יש חילוק אם יוצא מן העץ או מן הארמה ומי שאינו יודע הבירור מברך מיני בשמים.

תלז

הנכנס לחנות של בושם מברך בורא מיני בשמים כל פעם שנכנס אם כשיוצא לא היה רעתו לחזור. ולכן יש ליוהר כזה כשהולכים פה בשוק אם הגיע הריח אליו ובפרט בימי היריד שהחנות לפני הפתח בהרבה מיני בשמים שאי אפשר שלא יגיע הריח אליו.

תלח

ואף על פי דאמרינן אם נטל פרי לאכלו ולא להריח שפסור מברכה אף על פי שטעלה ריח ואם כן תקשי למה לא משתמט שום פוסק נבי חנות של בושם לחלק בין כונתו להריח אם לא, על כן אנו צריכים לחלק רבנותו של בושם אחר שיש שם ריח מרובה או אפשר שלא יכוין להריח וליהנות על ידי נשימתו ולכן כשהולך בשוק לפני החנות ואין כאן ריח מרובה אפשר פסור מלברך אם אינו סמוך להריח. אכן איעצך ויהי אלקים עמך שבוה

ובזה אל יפסור עצמו מברכה וישאוב הריח כאפו כרי ליהנות מהריח ולברך ויריח שכר ברכה ויוצא מירי כל ספק.

תלט

ריח שאין לו עיקר דהיינו שקלטו בנדים או כלים ריח מברב אחר אין מברכין עליו. לכן צריך לזהור כשמריח ריח טוב שאין לו לברך אף אם מכין להריח ער שירע בכירור שהריח ההוא בא מברב שיש בו סמם. ונראה לי שמחויב לחקור על זה כרי לצאת מירי ספק ברכה. ואם אינו רוצה לחקור לא יכין להריח שאז פסור מברכה אף אם הריח בא מאליו.

תמ

כשיש ריח רע ועושין ריח טוב להעבירו אין לברך ריח חיוב רק כשנעשה הריח להריח ריח טוב.

תמא

בפת חמה איכא ספיקא דרינא אם מחויב בברכה לכן כתב בהנהגות שלחן ערוך שאין להריח בה.

תמב

בעיני ממשלה גדולה חחת יר אותם שעושין ריח כביחם ובפרט בקץ בחבצלת שקורין לילגן או חורדין, וכל שכן דלא שפיר עכרי אותן חרשים מקרוב כאו לעשות כבית הכנסת ריח בהכנסת שבת רכין רדשו ביה רבים רהוי ממשול רבים והוי מצוה הבאה בעבירה, ואף שיש לצרר ולומר רפסור מירי רהוי אנר של בית הכנסת שאין מברכין עליו בורא מאורי האש, אכן לעניות רעתי לא דמיא רכבוד בשמים לא מצינו וכל שכן ראה הוא ספק ברכה שהממשלה גדולה ביותר חחת יריהם אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר.

עוד איזה דיני ברכות פרטיות.

תמג

הרואה אילנות מוציאין פרח והפירות לא גרלו עריין אומר כרוך אחת ה' אלקינן מלך העולם שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות ליהנות בהן בני אדם, ואינו מברך אלא פעם אחת בכל שנה.

תמד

הרואה אדם משונה כגון נגס וכחשי וכיוצא בהם פיל וקוף מברך משנה הבריות, ועל שנשחנה לרעה אחר לידתו מברך דיין אמת. ונראה לי שמפני שהראב"ד סובר דרוקא על מי שמצטער עליו ודוקא בפעם הראשונה ומוכה מבית יוסף דפלוגתא הראב"ד קאי אכל הני לא כמשמעות השלחן ערוך לפום הדיסא לכן לא ראיתי מרקדקין בברכות אלו, וגם מאחר שכתב בהנהגות שלחן

ערוך דברכות אלו הן רשות כמו שכתבתי לעיל וכן בברכה רשכה לו בעולם. שמברכין על האילנות ובריות טובות מקילין גם כן דהתם כולי עלמא סבירי להו דרוקא בפעם ראשונה ורוקא שלא ראה כיוצא בהם מימיו ואם כן בקלות יבא לירי ברכה לבטלה. אכן בפיל שהשינוי גדול מאוד שאי אפשר לשכוח אם אחר ראה מימיו הנהנתי לברך.

תמה

אין מנהגנו לברך בכניסה ויציאה ממרחץ הברכות הכתובים בפוסקים שהמרחצאות שלנו משונים משלהם ובשלהם היה קצת סכנה מפני אש.

תמו

וכן בחקזה אין מברכין הברכה הכתובה בפוסקים, שבימיהם היו מקיזין ער שיצא כמעט כל רמו קרוב לרביעית האחרונה שהוא דם הנפשו.

תמו

על המגילות דתינו שיר השירים רוח קהלת כתב מהרמ"א בא"ח סימן ח"ץ שנהנו שלא לברך עליהן ודלא כמנהגנו על פי מהרי"ל והמחזירים. ונראה לי דאפילו לאותן דסבירי להו שיש לברך עליהן היינו רוקא אם כתובה בגלילה. וטוב לברך בלא שם. ובאיכה חסנתו שמברך החזן ולא ידעתי אם יש למנהג הזה עיקר. ואפשר דמפני חובב קינות הוי מפי חובבא לברך מבשאר מגילות.

תמה

הרואה קברי ישראל שמש אומר ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר יצר אתכם ברין וכלכל אתכם ברין והחיה אתכם ברין והמית אתכם ברין ועתיד להחיותכם ברין ויידע מספר כולכם ועתיד לגלות^(*) עפר מבין עיניכם ולהחיותכם ברוך אתה ה' מחיה המתים, ער כאן נסתאה אף על פי שלא מצאתי אותה כן בשום פוסק מכל מקום בחרתי בה מפני שכן הייתה חקוקה בעט ברול תופרת על האבן המיוחד לכך בבית הסהרה משנת קפ"א לפ"ק.^(**) ורוקא אם לא ראה אותם תוך שלשים. ונראה לי דיום ל' כשלפני ואינו מברך. ודמרוסי ראה מספק אם הוזכר בתפלה וברכת המזון מעין המאורע דיום שלשים כשלפני ואינו צריך לחזור. ואם ראה תוך ל' יום הקברות אחר יש להסתפק וספק ברכות להקל.

תמט

הרואה מלכי אומות העולם מברך ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם שחלק מלכותו לבשר ודם. ומצוה לרוץ לקראתם לראותם. ונראה לי דהחובב רק במלך שמש ולא קצין ומושל אחר.^(***)

(*) בהגהות של ר' משה מיינץ: עיין ירושלמי פ' הראוה.

(**) בהגהות של ר' משה מיינץ: והאבן הזאת נעקר מבית הסתרה הישן ועומד כעת בכת"ב החדש ודעתו ביד חזקתו ומצאתי מלה במלה כמ"ש לעיל אבל שנת קט"א לא נמצא בו.

(***) בהגהות של ר' משה מיינץ: עיין מ"א רביד.

תנ

הברכה לראיית חכמי ישראל ואומות העולם לא כתבתי שלדעתי מעשים*) מאז בומננו מי שראוי לקרות חכם, אכן מי שרצה לאומרה בלא שם ומלכות לא הפסיד.

תנא

הרואה חבירו שחביב עליו הרבה ושמה כראייתו מברך שהחיינו אם לא ראה אותו תוך ל'. ומפני שחביריו כאלו הם מעטים לכן אין נוהגין בברכה זו. אכן לאחיו ולאחותו וכל שכן לבנו ובתו או אביו ואמו רמסחמא חביבין עלינו ביותר הוי חיוב נמור לברך. ואם לא ראה אותם תוך י"ב חודש מברך ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם מחיה המתים.

תנב

מי שכנו נעשה בן מצוה מברך בשעה שהבן עולה לספר תורה ברוך שפטרני מעונשו של זה בלא שם ומלכות.

דיני תפלת הדרך ושאר דיני היוצא לדרך.

תנג

אם אפשר לו להמתין מליך לרכו עד שיתפלל בעשרה ולא יפסיד על ידי כן ררכו ולויתו ועסקו אסור לו לילך עד שיתפלל בעשרה. ואם על ידי אונס מוכרח לילך בהשכמה אם אפשר לו שיתפלל בביתו קודם שילך יעשה כן שעל ידי כן תתישב רעתו יותר לכיון ממה שיכיון כשיתפלל בדרך. אכן אם יש קצת ראנה שלויתו ימהרו ללכת בעור שלא סיים תפילתו באופן שלבו טרוד בתפלתו שלא ילכו בלערו לזה מוטב יותר להתפלל בדרך ממה שיתפלל בביתו. ואם מתפלל בדרך ימתין להתפלל ברכות רשחריות עד שהחזיק בדרך ואז יאמר תפלת הדרך תיכף אחר ברכת הגומל חסדים טובים לעמו ישראל.

תנד

כשיוצא מביתו יתן ירו על המוזה ויאמר בשמך טל אטלה ה' שומרי ה' צלי על יד ימיני ה' ישמר צאתי ובואי מעתה ועד עולם, כן כתוב בליקוטי מהר"ל בשם מהר"ש ז"ל. וראיתי אבי מורי החסיד ז"ל נוהג לעשות כן ג' פעמים ובכל פעם מהן נשק אח ידו ונתנה על עיניו.

תנה

עוד ראייתו נוהג שבצאתו משער העיר לקח קיסם קטן מהשער ותחב אותו במשיחה הכרוכה סביב כובעו ובשעת לקיחה אמר עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ, ומסחמא הוא סגולה לשמירה.

(*) אולי צ"ל מסופקים.

יוסף אומץ

תנו

ובשעת הליכתו משער העיר יאמר ביה יעקב לכו ונלכה באור ה' כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו ואנחנו נלך בשם ה' אלקינו לעולם ועד, כן כתוב בצורה לדרך.

תנו

כשאדם הולך מהלך פרסה שהוא כשיעור מהלך שעה מחויב לומר תפילת הדרך, וכשהולך פחות מזה לא יחתום בשם ומלכות רק יחתום ברוך שומע תפילה.

תנח

העולם טוען כשיושבין בספינה או בעגלה אין אומרים תפילת הדרך, וטענת הוא בירם, לכן נכון לאמרו.

תנט

יאמר אותה חכף כשהחזיק בדרך קרוב לחתום וקורם לא יאמרנה, ואם שחכ מלאמרה בזמן הזה יאמר אותה עד שיגיע לתוך פרסה הסמוכה לעיר שרעה: לילך שמה, ומשם ואילך לא יחתום בשם.

תס

יש לומר תפלת הדרך כלשון רבים שתוליכנו ותצעירנו וסמכנו וכיוצא.

תסא

תפלות הדרך הארוכים הנרפסים מחרש ככמה אופנים בעניי איסור גדול לאומרים כי אין לנו לשנות ממטבע שמבעו חכמים בברכה ואם כן לא יצא ידי חובת תפלת הדרך וגם הוי ברכה לבטלה. אכן אם קתחלה אומר תפלת הדרך כחיקון חכמינו דיל עד סוף הברכה יש לו רשות להוסיף אחר כך בקשות מה שירצה רק שלא יחתום בשם רק ברוך שומע תפלה וגם לומר בבקשות ההמה שאר שמות המלאכים או שמות הקדושים היצאים מספוקים אין נכון בעניי להזכירם או להשתמש בהם.

תסב

יכול להתפלל כל התפלות בדרך בהליכה או בישיבה בעגלה או בספינה ויש מחמירין לעמוד באבות, ואם אפשר לו לעמוד בשעת הכריעות כדי שיכרע ברינו ובעושה שלום כדי לשמוע הנ' פסיעות יש לו לעמוד.

תסג

ואם התפלל מיושב ובא לביתו או למלון שיוכל להתפלל מעומד בעור זמן תפילה יחזור להתפלל מעומד. גם ברכת המזון מברך ררך הליכה.

דיני נפילת ידים בדרך כתבתי לפיל ברני נפילת ידים סימן קיד.

תסד

כשנכנס סמוך למחוז חפצו או לעיר באמצע הדרך אומר יהי רצון מלפניך ה' אלקינו שתכניסני לדרך זה לשלום, נכנס אומר מודה אני לפניך ה' אלקינו שהנכנסתני לדרך זה בשלום ויהי רצון מלפניך שתוציאני מדרך זה לשלום, יצא בשלום אומר (אחר שהחזיק בדרך) מודה אני לפניך ה' אלקינו שהוצאתני מדרך זה בשלום וכשם שהוצאתני בשלום כן תוליכני לשלום וכו' וכל חפלת הדרך עד ברוך אתה ה' שומע חפלה, עד כאן לשון שלחן ערוך. ובשאר אמירות הנ"ל לא כתב אם מסיימן בהם בשם ומלכות והגם דמסתברא שכל הברכות שבתלמוד צריכין שם ומלכות מכל מקום לא מלאני לבי ליכנס לספק ברכה לבטלה, שגם בברכת בית המדרש כתבתי לקמן בחלק ב' שאין בה שם ומלכות מלבד ראיכא למימר שעכשיו שאין שום סכנה על הדרך די רק בברכות עצמן ואין מחויבין לומר שבחות ובקשות אלו כלל נראה לי לאומרם כלי שם ומלכות.

אגב דיני תפלת הדרך אכתוב דיני לוייה.

תסה

צריך^(*) להזהר כשיראה בר ישראל מווסן ומוויין בהליכתו לדרכו ללוחות לפחות ר' אמות, כי כל שאינו מלוה כאלו שופך דמים. ובספר חרדים כתב שאין לאדם להניח שום מצוה קבועה בשביל מצוה אחרת רק בשביל לוייה. ובחוקינו כתב על ועניינו לא ראו מכאן למלוה את חבריו שצריך לעמוד במקומו עד שיחלעם מעיניו.

תסו

קבלתי ממהר"ר יעקב שווינבורט ז"ל שבא לאשכנז מצפת חוב"ב שבשעה שרוצה המלוה לחזור לביתו יהפך עצמו ג' פעמים באופן שיהי אחוריו לצד ההולך בדרך ובכל פעם יאמר שרה רק בפעם השלישית יאמר השרה שהוא כמנין שרי ויהיה שמפעם השלישית לא יהפוך פניו יעור נגד ההולך בדרך שיוכל לראותו, ואמר שדבר זה מסוגל שההולך בדרך זו לא יזיק עד שובו אל המלוה שיראה אותו.

דיני קדוש הלבנה וברכתה.

תסז

מה מאד צריך והירות גדולה להשגיח במצות קידוש הלבנה מדי חודש בחרשו כי רבה היא. ולאו מילתא ווסתחא היא מה שאמרו חכמינו ז"ל אלמלא לא זכו ישראל אלא להקביל פני אביהם שבשמים כל חודש וחודש ריחם,

(*) בתנאים של ר' משה מייזן: עיין פ"ב דטוטה דף פ"ב ורמב"ם פ"י דח"מ אגל וז"ל לפה חשמיטו חש"ע.

רמשימע ששקולה היא ככל המצוה והרי ררך העולם לקבל פני כל מושל בשר ודם אף על פי שאינו נגיד ומצוה לזו קל וחומר כן בנו של קל וחומר פניו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שאינו נראה ואף על פי כן רצונו להראות ואם כן מי נבר יחיה שלא יבקש לראות פניו. לכן כל אדם יורו עצמו על היותו אפשר שלא תהיה המצוה הנדולה הזאת עוברת ממנו כי הוא מעוזה לא יוכל לחקן עוד כחורש ההוא. והזמן לקירוש הוא מסוף שבעת ימים עד חצי כ"ט חש"נ מרנע המולד. ואם יראה אדם שממשימש סוף הזמן לבא רהינו בלילה אחר מסוף לסוף הזמן או אפילו יותר מזה אם הוא שעת נשמים אל יעצרנו הנשם והשלג או חושך אישון ואפילה מלקום ממטחו אפילו בחצות לילה ואחריה מלחש מחפש מחפשי כרחובות קריה ובחצריה ובדירתו אולי יוכל לקרשה קודם שיעבור המועד.

תסח

ואפילו אם יהיה ליל שבת ויראה בעיניו חשש גדול להעברת הזמן יש לו לקרשה בשבת, כי הסעם שכתב מהר"ל בהלכות שבועות ראין לקרשה ביום טוב כי יש החוסין למעלה מעשרה חלוש וקלוש מאד ובמקום מצוה עוברת אין לחוש לו, דרוקא התם כמוצאי שבועות שעור יש חזון למועד הלכנה כזמן ומנים יש חשש ולא וולת. וכן נהנתי על פי הנאון מהר"ר ישעי' אב"ד פה ורנקבורג' וגם הנהנת אחרים גדולים וטובים ממני לקרשה כליל שבת כשהשעה עוברת.

תסט

ומי שרואה את הלכנה בכיתו באישון לילה כשעה שבני אדם ישינים וסח"רא ללכת אנה ואנה לקרשה במקום הנלוי תחת השמים עד כי רב הפחד עליו שעל ירי כן לא יקרשנה כלילה ההוא ואז יעבור זמן קירוש נראה לי ראין לחוש לרבירי המחסירין לקרשה רוקא תחת השמים רהינו מהר"ל ומהר"ו ויש לסמוך על רבירי הנאון מהר"ש לוריא ו"ל שכתב בעל מסח משה שראה אותו שמת וטוב לב והניע שעת קירוש הלכנה ולא היה רצוה לצאת לחוץ וצוה לפתוח החלון נגד הלכנה וקרשה עיין שם סימן תקל"ו. ומכל מקום טוב בעיני להוציא הראש חוץ לחלון בענין שלפחות לא יהיה ראשו תחת הנגה. גם אם בראש כל חצות יש סינופת מוטב לקרשה בכית במקום הסינופת. ואם אי אפשר רק לקרשה במקום הסינופת אל יקרשנה כלל רהוי מצוה הבאה כעבירה גדולה באיסור כרח דכי רבר ה' כזה.

תע

ראיתי מנהג אבותינו חורה שכשיש בר מינן סח ברחוב שלא נקבר שאין מקרשין כלילה ההוא את הלכנה מפני שצריך להיות כשסחה בשעה קירוש. אכן אם יש חשש לשעה עוברת אין להקפיד על זה.

יוסף אומץ

תעא

ומפני טעם זה אין מקרשין אותה קודם חשעה באב ולא בשום מוצאי תענית חוץ ממוצאי יום הכפורים רכתיב ביה לך אכול בשמחה לחמך. ונראה לי דבכל תענית אחר מותר לקרשה אחר האכילה וכן הסכמנו פה למעשה. אכן במוצאי חשעה באב לא כירא לי מפני דמרינא היה ראוי לנהוג אכילות גם בעשירי.

תעב

טוב לקרשה במוצאי שבת כשהוא מבושם. אכן אם מוצאי שבת הוא אחר י' לסולד אין להמתין משום חשש שלא תהא חלבנה נראית בלילות שאחריה מפני עננים ותהיה המצוה עוברת.

תעג

ואפילו אם מקרשה בחול מצוה ללבוש בגדי שבת. ומהרי"ל לכש הסרי"ל המכובר אשר לו. ונראה לי דלפחות לא ילך בגלוי שוקים כמו שרגיל ללכת בביתו בלילה. אכן אם יש לחוש שעל ידי שילבוש בחי שוקים שלו יגמרו הקהל לקרשה ולא ימצא עוד מנין כשיבוא אז טוב לו שילך בלא בחי שוקים כרי לקרשה ברוב עם הרפת סלך. ועל כל פנים ישר רגליו בשעת קידושה. ויש לי גם כן סרבל מיוחד לקידוש חלבנה.

תעד

כתב בספר חרדים בשם רבינו מאיר הלוי שאסור להסתכל בלבנה. ובהנחות דיש נוחלין מסיים בה הכי וזה לשוננו, ואין להסתכל בה כי אם כמו בקשת דהיינו כשרוצה לברך יראה אותה ואחר כך יעלים עיניו ממנה, עד כאן. ולי נראה דבראיה בעלמא אין איסור כלל רק בהסתכלות דהיינו ששבים בה מעומק לבבו כדמוכח לישנא דהמסתכל בכמה רוכתי בתלמוד.

תעה

כתב במטה משה בשם הגאון מהרש"ל ושאר גדולים שיש לומר תפול עליהם אימתה ופחד בנדול זרועך ירמו כאבן עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קנית, קנית זו עם יעבור עד ה' עמך יעבור עד כאבן ירמו זרועך בנדול ופחד אימתה עליהם תפול נ' פעמים ואחריו קול דודי הנה זה בא סרגל על ההרים ספקך על הנבעות רומה דודי לצבי או לעופר האילים הנה זה עומד אחר כתלנו משניה מן החלונות מצ"ץ מן החרכים. וכביאור חפלה מהר"ה סריזש ו"ל ש"ץ פה כתב גם כן לומר פסוקים אלו בשם מהר"ר יורא חסיד ו"ל וכתב הוא כזנחם. ובספר המוסר כתב שאומרים אחר סיום פסוק תפול עליהם ישר והפוך אמר נ' פעמים סלה נ' פעמים הללויה נ' פעמים ואחר כך חני אלמלא לא זכו וכו'.

תעו

הנה הארכת כימיוה וחיבתוה ובעיני קרוב
 לומר שמי שעובר עליו חורש ימים ולא זכה לקרשה ולהקביל פני אביו שבשמים
 רהוי כנוף מאתו יתברך שלא רצה להיראות לו ומסתיר פניו ממנו וקל וחומר
 משופך קיחון על פניו רגשמים בחג. ולגורל מעלת מצוה זו אמרתו אספרה
 כמו ששמעתי מפי מורי ורבי הנאון מהר"ר הירץ ז"ל אב"ד פה בשם הנאון
 מהר"ר אהרן אב"ד דק"ק פונא והמרינה ז"ל כי ליסטים שבו ויכוזו איש
 אחר וקשרו אותו על הסוס להוליכו למקום חפצם ויהי בהיותם בשדה כלילה
 ההוא ראה השכוי כי הלבנה זורחת ובקש מהשבאי שיעמיד הסוס על עמרו
 למען יוכל לקרש הלבנה כמצוה ה' אלקינו והשבאי שמע לקולו ואז בעת אמירת
 הברכה נתקו מוסדותיו ממנו עד כי ברח לו ואין רואה ושב לביתו לשלום.

דיני ברכת קביעת מזווה ואגב קצת דיניה

תעו

כל החרדים שבבית חייבים כמזווה ואפילו הפתח לחצר, ולא כמנהג רוב
 העולם שאין קובעים מזווה רק בפתח הבית ובכית החורף ואי עברי נם בחרר
 המסבך כעל הבית משמע להו רהוי רק הירור מצוה ובשאר חדרים לא עברי
 כלל כי עונשם גדול מאד כי מי שיש לו פתח אחר בבית שחייב כמזווה ואינו
 קובע בו מזווה נראה לי שעובר על מצוה עשה וכתבתם על מזווה בכל יום
 ויום מירי רהוי אנדול שלא נימול כראוי שעובר בכל יום ויום על מצוה עשה
 שיש בה כרת. ואם כן הביטו וראו נדול העונש ממי שמשאיר בביתו רק פתח
 אחר בלא מזווה וכל שכן מי שיש לו הרבה פתחים מבלי מזווה שגדול עונו
 מנשוא מאחר שהיא מצוה קלה מצד הוצאתה המועטת אם כן מי שיודע החיוב
 ואינו חושש לעשות מזווה בכל פתחיו קרוב אני לומר עליו שהוא בכלל
 פורק עול שאין לו חלק לעולם הבא שעובר כל ימיו על מצוה עשה כמעט מבלי
 הנאה. ודוקא כשיש להפתח שתי מזווה ומשקוף ואף אם מצד אחר אין
 להפתח מזווה בולטת מעוכי הכותל רק הפתח חלוי או נוקש אל הקורה שבאמצע
 הכותל השווה לעוכי הכותל אף על פי כן חייב כמזווה. ודוקא אם בצד ימין שהוא
 מקום חיוב המזווה יש מזווה ממש אבל אם הכותל הוא בצד ימין או פסור
 כמזווה, כן מוכח בטור.

תעו

הקובע מזווה מברך ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר קרשנו
 במצותיו וצונו לקבוע מזווה. כשקובע הרבה מזווה מיר זו אחר זו אינו מברך
 רק ברכה אחת לפני קביעות הראשונה. ונראה לי שאם חתך אחר שלקחה
 מקביעותה קורא אותה ומצאה בהכשר ומחזירה מיר למקומה אין צריך לברך
 על קביעותה. אכן אפשר לומר מאחר שלא ירע בשעה שהוציאה אם היא

יוסף אומץ

כשרה רחייב לברך. לכן נראה לי שטוב להסירה מידו קודם שחזור וקובע אותה באופן שמסיה רעחו ממנה ואז וראי צריך לברך על קביעותה.

תעט

פעמיים בשמטה צריך לברוק אחר המזווה אם לא נתעפשו ונסשמשו אוחיותיהן, רהיינו לכל ג' שנים ומחצה פעם אחת.*

תפ

כתב ברי"ה בשער היראה פרק י"ד לא ישפוך מים עכורים בפני המזווה מפני קרושת חשם אשר בה ולא יעביר שום טינוף וליכלוך דרך פתח הבית, עד כאן לשונו בקצרה. ומפני שאי אפשר לכל אדם לעמוד כזה ראיתי לא"מ החסיד ו"ל גוהג שכיסה כל המזווה במס נחושת על פני כולו רק במקום חשם של שריי הכתוב לו בחוץ למזווה היה נקב במס ההוא והיה על הנקב התוא כמין דלת של נחושת תלויה במס עצמו והיתה הדלת ההיא סוככת על צירה באופן שהאדם יכול להנכיה הדלת ולהניח תחתיה אצבעו על שם שריי הנ"ל. והחסיד הנאון מהר"ר ישעי' סג"ל שנסע לירושלים תהניג לתום דרכו בהיותו אכ"ר פה לסחום הנקב שעל חשם של שריי בוכיכה או כקן מוהיר באופן ששם של שריי היה נראה מתוכו כאר היסב. וגם הוא דרך כן סאור.

דין מעקה וברכתו.

תפא

לעין חמיר אחרי המעקה שבבית אם הם טובים וכן אם יש שום מכשול בביתו, ויקבל על נפשו שאם יש איזה מכשול שיתקן אותו חיכת וכשיעשה כן מקיים מצות עשה זו בכל יום ומצות לא תעשה ולא תשים דמים בביתך אף אם לא יעשה מעשה. וכשמסתקן מעקה צריך לברך בשם ומלכות לעשות מעקה. אכן אין לברך למעקה של כבש דררשינן לנגד ולא לכבש. ומכל מקום יש ליוהר בת. ונראה לי רהיינו דקא בצר הכבש שבשעה שעולה לכבש יוכל ליוהר היסב שלא יפול אבל סביבות הארובה רהיינו הנקב שהכבש עולה בתוכה חוי מכשול גדול ומחויב במעקה מרבוי דקרא ואם כן מחויב בברכה.

דיני ברכת השם ואגבה פרטי דיניו.

אז זה הענין מכתובת יד תאלוף חר"ר יוזלמן רושחיים השתדלן הגדול.

תפב

אם חס ושלום בא לירי נסיון לבעבור איזה עבירה מוכסת שיחוק השם את לבו לסכול יסורין קשין סמיתה לכבוד בוראו (קאי ארלעיל מיניה דמיירי רשב כחשובה שלימה) שהרי אומר וכחוב הרי"ף ו"ל שאם כיון כן

(*) הגהות של ר' משה מייזן: ומנגיט בחדש חסדר.

אדם איש או אשה שם גרול המיוחד ברעתו מתחלה לקרשו מוכסח שיעמוד כנסיון ולא יכאיב ורמוז מן הכתוב הן יציל או לא לאלהיך לית אנן פלחין כאשר ידוע שמימים רבים מוסרין את עצמן לשרפה ולהריגה על קידוש השם ואינם צועקין לא אוי ולא אבוי וכמה נצלבין אשר אני הכותב ראיתי גם הייתי כאשר יצאו להריגה קבלו עליהם עול מלכות שמים באהבה רבה אף שסבלו כמה יסורים וחיו עד עשרה ימים ולילות ולא פרקו עול עד שיצאה נשמתן כסהרה ואשר ראיתי כתבתי באמונה. גם עוד ראיה מן הבחילה אשר באה ביד אנסה לענות נפשה עם יתר נפשות בכמה מיני עינויין ואף על פי כן לא הסירה כבודה ועמדה גם היא גם שלשה נשים ואיש אחד עמדו כנסיון בשנת פ"ק. והיו שאמרו חכמינו ו"ל מי שנמר בלבו לקרש את השם אינו טועם טעם יסורין ואסמכותו מן הכתוב הכוני בל ירעתי הלמוני בל חליתי. ואולם טוב להזכיר הפסוק בזמן אונס ועוני בחנאי שימור בלבו לעמוד על קדוש השם בלתי ספק (נראה לי דרצונו לומר שלא יסמוך בלבו שעומד כנסיון ארעאח שלא יכאיב לו רק ימסור בכל לבבו שרועה לסכול יסורין קשין לאהבת קדושת השם וכמרומי שכן מצאתי). והשם יתברך כרחמי יצילנו מנסיון וכויון ויוחזק לבבנו לעברו בלבב שלם בקדושה ובטהרה אמן כן יהי רצון.

ואם חס ושלום אירע גזירה יאמר וידוי של מהר"ר אשר

מק"ק ונקבורט.

תפג

אלקי ואלקי אבותי נשמה שנחת בי סהורה ונקייה וזכאה היתה וביצור הרע לכלכחיה וסמאחיה בחסאי ובעונותי ובפשעי המרובים כי אנכי חסאתי ואשמתי בגדתי וכו' תעיתי ותעזעזתי ועברתי על מצותיך מצות עשה ומצות לא תעשה ועל כריתות בית דין ועל תורה שבכתב ותורה שבעל פה סרתי סמצותיך ומשפטתיך ולא שוה לי (מחסאיו הירועים לו לא יפרוש בפה, ול נראה שסוב להזכירם דרך א"ב אם חספיק לו השעה ואחר כך יאמר) והנה הניע השעה ליסול הנשמה ממני ולמסור לידך על קידוש שמך המיוחד ויהי רצון מלפניך אלקי ואלקי אבותי ואחה צדיק על כל הבא עלי כי אמת עשית ואנכי הרשעתי ודינך ומשפטיך צדק ואמת ואחה עתיד להתוירה כי לעתיד לבא כי כל זמן שהנשמה בקרבי סודה אני לפניך וכו' (ואם חס ושלום יחנבר האויב יאמר באחריתו בשמחת רבי עקיבא לקיים הפסוק ואהבת את ה' וגו') ברוך אתה ה' אלקיני מלך העולם אשר קרשנו במצותיו וצונו לאהוב את שם הנכבד והנורא היתה והזה עתיד להיות בכל לבבנו וככל נפשנו ולקרש שמו ברבים ברוך אתה ה' מקדש שמך ברבים שמע ישראל ה' אלקיני ה' אחר, ועם זה כתיבת שהריבור כפומיה ימסור נפשו על קדושת שמו יתברך

והצורך נפשו בצורך החיים אמן סלה, עד כאן לשון האלוף הר"ר יולמן הנ"ל.

תפילה זו קבלה מרבנו תם האומר בכל יום אני ערב בדבר שלא יארע לו שום פגע רע כל אותו יום ויצלח בכל דרכי.

תפד

בבקשה מכם מיכאל ונכריאל ורפאל שחצטרו בחפלה בבקשה ובתחנונים לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שאצליח בכל דרכי ובכל מקום שאני הולך הן מלסטים שלא יזיקוני הן משרין הן מלילין הן מאיש ואשה מכל דבר רע הן מתרוב ודבר הן מרעב הן מכל פורעניות ההולכים זכאים לעולם מן הכל יצילני ה' אלקי ישראל שלא ישלטו בי לא בנופי ולא במאדי ולא בורעי יהי רצון מלפניך ה' אלקי ואלקי אבותי שתהא השעה הזאת עת רצון לפניך שחשמע את תפילתי ובקשתי ה' צבאות עמנו משנב לנו אלקי יעקב סלה ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו נ' פעמים המלאך הגואל ו' פעמים לישועתך קויתי ה' לפורקנך סברית ה' ו' פעמים נד גרור וגומר כך אצליח בדרכי כמו שעשה יהושע כעברו הירדן עם ישראל במלחמה עם הכנעני ושב בשלום לארצו עד כאן לשונו העתקתי מקונטרס של מהר"ר אליעזר טרויש ז"ל.

תפה

על רעתי היא מצוה רבה לכל אדם וקרוב לחיוב ללמוד כל הדינים השייכים לדיני יהרנ ואל יעבור כי פרטיהם וחלקי דיניהם רבו עד כי אין מספר והנה בעת יורטן לאדם חס ושלוש ענין כזה אין הספר בירו ולא ידע כרה מה לעשות, ואם יאמר להחמיר על עצמו ולססור נפשו מספיקא אינו רשאי לרעה רוב הפוסקים וסכנתא חמירא מאיסורא. והסכמת השלחן ערוך שאם מכין להעביר על דת רשאי מכלל רבלאו הכי אינו רשאי נמצא שמחייב בנפשו וקרוב שיבא לכלל ספק מאבר עצמו לרעה. לכן ספני ספיקות אלו טוב ונכון הדבר ללמוד כל דינים אלו עד שיהיו לו שגורים על פיו. ומלכר טעם זה אומר אני מעמא רבה מרעתי שיש לאדם ללמוד דינים אלו שבהם חלי יסור אמונתנו כי שמן מוכיח עליהן שנקראין קדוש השם ואם כן העוסק בכולם בכל דקדוקיהן ונותן אל לבו שאם יקרהו מקרה בלתי טהור חס ושלוש כנ"ל שססור נפשו באהבה על קדושת שמו הגדול אזי תחשב לו הזכירה והקבלה לעשייה בפועל כמו שאמרו חכמינו ז"ל על העוסק בפרשת קרבנות. וכן אמרו חכמי המקובלים בתירוץ על קושיא אחת בענין הגלגול והוא זה כי אמרו שאין אדם יכול לקנות שלימותו אם לא בקיום התרי"ג מצות ואפילו איננו חסר לנפשו רק אחת מסצות ה' חסר לבוש אחד מחלוקא ררבנן שלו ויצטרך לכא עור בגלגול אחר גלגול עד שישלים לכל התרי"ג מצות והקשו המה והלא יש כמה וכמה

מצות אשר לא יבואו איזה בני אדם מעולם לכלל חיובא וחירצו אם יעסקו כריניהם ויקבל על נפשו לקיים אם יבואו לידו או אם יבא לידו שיוכל לסייע לאחרים בקיוםם שייסע אותם קבלה זו החשב לפועל וכן דרשו בספרי על כי עליך הורגנו כל היום וכי אפשר ליהרג כל היום אלא כשיקבל עליו בכל יום לקדש שמו הגדול נחשב כצאן טבחה (עיין בספר חרדים דף י"ז) ואיתא שם בשם הוהר דצריך כל אדם לקבל על עצמו מסירת נפשו על קדוש השם באריכות ר' דאחר וכן באומרו בכל לבבך ובכל נפשך.

והא לך קצת כללים מהחיוב למסור נפשו על קדושת השם.

תפו

בעבודה זרה גלו עריות ושפיכות דמים יהרג ואל יעבור אינהו וכל איבורייהו רהיניו כל איסורים רשיכי גביהו אף שאין באיסורים ההמה חיוב מיתה כמו שאמרו בסנהדרין מעשה באחר שנתן עיניו באשה אחת והעלה לבו סיגא ואמרו הרופאים שאין לו תקנה עד שתבעל לו ואמרו חכמים ימות ואל תבעל לו ימות ואל תעמוד בפניו ערוסה ימות ואל תספר עמו מאחורי הגדר ומה יש ללמוד חומר האיסור להסתכל באשה במקום שדרכה לכסות וכן חומר האיסור להמספר עם האשה כדי ליהנות משמיעה קולה, ולכן אסרו חכמינו ו"ל לקרות קריאת שמע נגד טפח מגולה באשה במקום שדרכה לכסות ובשמיעה קולה. אכן על איסוריהם משום לפני עור לא תתן מכשול אין מחויב למסור נפשו.

אחזור לסדר היום דהיינו

תפילת מנחה

דיום א' ותוא הדין כל ימות החול.

תפז

כתב הסוד תפילת המנחה מאד צריך ליוהר בה שהרי לא נענה אליהו אלא בתפילת המנחה שנאמר ויהי כעלות המנחה ויגש אליהו וגו' והטעם מפני שהוא באמצע היום בעור שהוא טרור בעסקיו וצריך לשום אותה אל לבו לפנות מעסקיו ולהתפלל אותה ולכן שכרו הרבה מאד, עד כאן לשונו בקיצור. ולכן אסרו חכמינו ו"ל כמה דברים לעשותם סמוך למנחה רק שאנו מקילין בקהילות קדושות מפני שאנו סומכין על השמש שקורא או רופק לבית הכנסת דלא אחא למפשע מלהתפלל, כן כתב כהנהגות שלחן ערוך וכתב שם על זה מיהו בסעודה גדולה יש להחמיר אפילו סמוך למנחה גדולה על כן רוב הסעודות שלנו שהן ביום הן באיסור כי סמוך למנחה הוא חיקף אחר חצות שזמנה טמש הוא בשש שעות וטחצה לכן יש לדקדק בזה להתפלל מנחה קודם ושתחילו הסעודה, ואפשר שאם נכון לב הסוערים בטוחים להתפלל בעשרה בשעה שהצבור מתפללים ויריחו גם בזה להתפלל גם ערכית בעשרה שפיר דמי וכן נהנחי כמה פעמים.

תפח

אכן העמדתו צופה נאמן בעיני להשגיח על הרפיקה לבית הכנסת ולהודיענו. ועל כל פנים אף לרבני המקילין נראה לי שצריך להפסיק ולהתפלל חיקף שישמעו קול השמש אף אם אין השעה עוברת שאם יסתינו יותר נמצא שמעם קולתם הנ"ל אורא לית. לכן נראה לי הסוער בשעה שהשמש רופק לבית הכנסת יחאמץ בכל עוז לזרו ולהזהיר את חבריו שיחפלו חיקף ואל יבוש מפני המלעינים ואף גם יהיה זכות הרבים תלוי בו כי מלכד שיחקן על ירי זה רלא אחי למפשע גם יוכה אותם להתפלל בעשרה.

תפט

ואף אם יהיו האנשים מועטים מעשרה כהיסבה מכל מקום אם הוא חרד לרב ר' יקרא הנערים מהרחוב לצרף לעשרה, ואם לא ישמעו לקולו ילך הוא לבית הכנסת להתפלל בעשרה כמו שכתבתי לעיל. ופי שרצה להיות זריו ונשכר לרב זה צריך שיזרו את המסובין בזריו אחר זיריו להודיע להמסובין קול הקורא לבית הכנסת חיקף שירפוק כי על הרוב על ידי אושא מילחא רקול המולות המסובין אי אפשר לשמוע קולו וירע מי שמחפלה בזמן שהצבור מחפלים יהיה שכרו הרבה מאד.

תצ

כתב בשלחן ערוך רלרירן שמתפללין ערביה בפלג המנחה אין להתפלל מנחה אחר כך לכן צריך לדקדק בזה מאד כימים תקצרים בחורף.

תצא

ר"ח וסדר היום כתבו שיש להתפלל תפלת מנחה בעטיפת טלית וציצית על ראשו ובתפילין, ובר"ח כתב שנחפשט המנהג ככל ארץ ישראל להתפלל מנחה בתפילין שמצות תפילין היא כל היום, ואם אנו מקילין מפני שאנו מסיחין רעתנו גם אין אנו יכולין לשמרם בנקיות מכל מקום בשעת התפילה צריך להיות נקי ושלא יסית רעתו כמו בתפלת שחרית אם כן למה תנרע תפלת המנחה לענין תפילין.

תצב

לכן אל יבוש אדם מפני המלעינים ויקיים מצוה גדולה ההיא ליחר שמו יתברך גם במנחה ויריח עוד שתי ברכות ששכרם גדול ובחבנות יחמלאו על ידיהן מאה ברכות וגם על ידי כן על כרחו קרוש יאמר לו בשאר מעשיו כי עתה פניו יחורו אם ימצא בו שמץ רופי מפני הבושה והמורא שילבינו העולם את פניו לומר עליו שהוא מהנהג רחיסו גונרי שעושים מעשה זמרי ומבקשים שכר כפינחם נמצא ששכר מצוה מצוה. לכן חזק ואמץ במצוה רבה כזאת.

תצג

פרשת עקידה נהנחי לאומרה קורם תפלה המנחה וסעמי מפני שיצחק בעל העקידה תיקן תפילה המנחה וכן מצאתי אחר כך בספר דרך חיים הנרפס בקונשטנטינא ושם מחברו מהר"ר מנחם רילונאוויז וסעמו נשכח מלבי והספר ההוא נאבר ולא ראיתי שום אחר מספר ההוא לפניו או לאחריו.

תצד

גם יש לומר לפחות וירכר רפרשת חסידין קורם מנחה או אחריה במקום קרבנות החסיד של בין הערבים. ומי שרצה לומר סדר העבודה שהעתיק אי"מ החסיד וז"ל מספר דרך חיים הנ"ל והרפסו כרי לזכות בו את הרבים מה טוב חלקו ואם העת קצר יתחיל מוכך וכך וכו' ולא יאמר מראש סקרטי ארץ.

תצה

כתב הכל בו שאין לומר אשרי אלא כשיש מנין בבית הכנסת כרי שיאמרו עליו קריש, ער כאן, רצונו לומר דאם יאמרו היחידים אשרי אם כן אחר כך כשיבואו עוד אחר או ב' להשלים המנין לא יהיה הקריש סמוך לאמירת אשרי במנין ולרכר זה צריך והירות בקהילות קטנות או כשמתפללין בסעורות שידקרק החזן שלא יתחיל קריש ער שיודע שאמרו עשרה אשרי סמוך להתחלתו. ומפני טעם זה נהננו כשהתפללנו בקלויז שכשהגיע זמן תפלה המנחה התחיל החזן מלת אשרי בקול רם כרי שירעו הקהל להתפלל אשרי כאחד ולא נחתי ער שעשה כן בבית הכנסת הישן.

תצו

יחיד המתפלל ענגנו יאמר אותו כשמגיע לבי אתה שומע תפלה ולא אחריו וכשמגיע לבי אתה עונה יאמר כי אתה שומע תפלה וכו'.

תצז

מי ששכח להתפלל ענגנו כיום התענית אם נזכר קודם עושה שלום הרשות בידו לאמרה אחר סיום הברכה דהמברך את עמו ישראל בשלום קודם אלקי נצור או בחוכו ולא יסיים הברכה רק יאמר ענגנו ער ברוך אתה אכל אין חיוב לאמרו אחר תפלה שמונה עשרה. ואחר שעקר את רגליו לעושה שלום אינו רשאי לומר ענגנו כלל, כשם הפוסקים.

תצח

הרצוה להתענות תענית שאינו חיוב מחויב לקבלו בתפלה המנחה שלפני התענית. באלקי נצור קודם יהיו לרצון והיינו שיאמר הריני לפניך בתענית יחיד למחר יהי רצון מלפניך שתקבלני באהבה, ואם לא קבל במנחה יכול לקבל בשחרית ויאמר הריני בתענית יחיד היום וכו'.

תצט

ברבון העולמים שאומרים אחר התענית הנירסא האסתית חלב מונחת ולא מנחה.

תק

כתב בסדר היום וזה לשונו, ראוי לכל בעל גפש להשחרל ככל עזו לומר פיסום הקטורה ככל יום פעמים בבקר ובערב בטעמי הפסוקים ולכוין בו מלה במלה וגורם לנו ברכה והצלחה בכל משלה ירינו ועושר ואינו בא לירי עניות כל הותר בו. ונראה לי שיש לאמרו אחר המנחה אם יש שהות לאמרו כגון שמסיים תפלתו קודם לתפלת הצבור וזמן מה כרי לאמרו, שמצות הקטרתו בבקר ובערב אחר התמיד של בין הערבים. ואם אין שעות לאמרו אחר מנחה יאמר אותו קודם מנחה. וכשהיתה פה המגפה הנורולה בר מינן שנת שפיו נתאמצתי עד שחקנו לאמרו בקהל וקריש אחריו גם אחר המנחה מלבד מה שאמרנו אותו בשחרית. ועל כל פנים נראה בעיני שאין לאמרו אחר תפלת ערבית כי לילה לאו זמן הקטרה הוא, ואף שכתב בסור וכל בו לאמרו אחר ערבית שותא דמרנא לא ירענא מאי טעמיהו הגם שאפשר לומר דאסמכוהו אקרא רתכון תפלתו קטרה לפניך משאת כפי מנחת ערב איז אסמכחא וז מספק כי מלבד טעם הנ"ל ערבית שייך ליום שלאחריו נמצא שקטרת של בין הערבים יהיה קודם לשל שחר. וכמרוסני שכן ראינו בימי חורפי בדרך חיים הנרעס כקונשנסניא שקרא תגר על דבריו הסור בזה ולא מצא לו יישוב. אבל לי נראה מטעם שאמר לרפואה מותר לומר בכל זמן. כנפילת אפים יטה על צד שמאלו, ושאר דיני נפילת אפים כתבתי בתפלת שחרית.

דיני תפלת ערבית שלמחרתו יום ב' ולכל ימות החול.

תקא

זמן תפלת ערבית וקריאת שמע הוא לפי הדין דוקא אחר צאת הכוכבים ולכן אנו מקילין חרי קולי דסתרי אהררי דהיינו שאנו מחפליין תפלת ערבית מפלג המנחה ואילך כר' יהודה וגם מנחה אנו מחפליין שזמן ההוא דהיינו כרבנן וזהו איסור גדול לפי הדין רק שהבחראי ינעו ומצאו סברות חלוטות לקולא זו לתפלה אבל לקריאת שמע אינו מועיל פלג המנחה אפילו לר' יהודה לפי דברי הראש"ש והסור, והתנאים דפליגי ומקרימין זמן קריאת שמע אינו אלא זמן מועט קודם הלילה ואם כן אפילו בחורף אינו יוצא בקריאת שמע ובתפלה ובקיץ אין היתר אפילו לר' יהודה דפלג המנחה אינו רק שעה ורביעית קודם הלילה. ואפילו אם תחשוב שעה ורביעית הנ"ל לשעה זמנית כמו שכתב בתרומת הרשן סכל מקום אינו מגיע לב' שעות ואם כן בקיץ שמקרימין להתפלל ולקרות קריאת שמע יותר מב' או ג' שעות קודם הלילה אין יוצאין בה לפי

הרץ לכן ראוי ומחויב כל אדם שיקרא קריאת שמע כולו סמוך למסתו לצאת
בה ידי חובת קריאת שמע ולא ישליך מצוה גדולה הזאת רקריאת שמע אחרי
גוו וכן כתב רבינו יונה בספר היראה ויקראנה בכל הרקרוקים שכחתי בקריאת
שמע רחפילה ערבית רמוצאי שבת. ועוד מסעם אחר יש לקרות קריאת שמע כולו
סמוך למסתו כדי לשמור רמ"ח איבריו מפני הלילה ברמ"ח חיבות שבת.
ולכן בסדר קריאת שמע שנחקן על פי המקובלים מהרמ"ק ומהר"א כתוב
שיש לומר קודם קריאת שמע אל מלך נאמן כדי להשלים רמ"ח חיבות.

תקב

ספני שהוכחתי הצורך הגדול בקריאת שמע סמוך למסתו כדי לצאת
בה ידי חובת קריאת שמע בזמנה אם כן מי שהולך לישן קודם הלילה לא יצא
או ידי חובת קריאת שמע, לכן כל ירא שמים צריך לרקק כזה בימי הקץ
ואם תקפה עליו שנתו במאר או ראנבריה חמרא נראה לי שיראה להעמיד
מי שיקצנו קודם עלות השחר ואז יטול יריו וילבש איוורו ויכסה ראשו
לפחות ויצא חוץ לחדר המשכב כי מסחמא אי אפשר להיות נקי לגמרי
ויקרא קריאת שמע ואחר כך אם עוד זמן מה לפניו לזמן קימה לקריאת שמע
ותפלה שחריה יוכל לשכב לבטח כאות נפשו.

תקג

והנה מצאנו חיקון לקריאת שמע בזמנה אכן לתפלה בזמנה לא מצאנו
חיקון ביטוח הקץ שמקדישין להתפלל הרבה לפני פלג המנחה כנ"ל ואם כי
תפלה אינה אלא מרבנן מכל מקום מצינו שהחמירו בה בכמה דברים יותר
מבקריאת שמע כגון עמידה וכיוון רגלים ואיסור הפסקה אפילו מפני הכבוד
והיראה ובשאר מילי ואם כן חל עלינו חיוב למצא סעד למנהג קדמונינו
ו"ל להתקדמה הגדולה ובפרט המנהג הפשוט שהנהיגו פה להקדים עוד
מוסיף על המנהג בערב ראש חרש ספני התענית ולפעמים גם כן מפני ועד
הקהל. וכן ינעתי ומצאתי און להם ונחתי שמחה בלבי שמצאתי ישוב קצת במה
שנחתבטו ונחלבטו כי כמה פוסקים ואדברה בערות ה' נאמנה ולא אבוש
יהי רצון מלפניך שאכיון לרבני הגדולים להנהיגו כנ"ל וכר שכיבנא יפקון
לאנפאי, והתירוץ הוא זה, אחרי דקיימא לן חפלה ערבית רשות רק דהאידרא
קבעה חובה על ידי קבלתינו אותה עלינו לחובה לכן אפשר לומר דהם אמרו
והם אמרו שבארצותינו לא קבלו אותה, קדמונינו עליהם ועל ורעם רק להתפלל
אותה בעוד היום גדול מפני שהיה לטורח על ההסון להסתין באכילתם עד
אחר חפלה ערבית שאחר יציאת הכוכבים ואם היו מקרימין לאכול בעוד היום
גדול היה אפשר שחחבטל חפלה ערבית לגמרי על ידי שכרות ושינה כמו
שכתב בחרוטח הרשן. ואם חאמר איך היה להם רשות להקדים הזמן הלא איכא
חשש ברכה לבטלה יש לומר הא קיימא לן כר' יוחנן דאמר ולואי שיחפלה

יוסף אומץ

ארם כל היום כולו ורמיא הא מילתא להיכא רמסוסק אם התפלל רחזור ומחפלל ואינו צריך לחדש בה דבר ואפילו לירין ראין אנו בעלי כונה כראוי. *)

מפני שביום שני קראין בספר תורה לכן אכתוב פה

דיני ספר תורה וקריאתה הנלוה אליהם.

תקד

מנהג יפה לומר בריך שמים וכו' כי עיקר יסודו מוזהר ותפלה גדולה היא ומצאתי בסדר היום שהוסיף בין ולי אני עברך ובין פקירי פלוני.

תקה

ראיתי קצת חוננים מרקקים לסמוך הספר תורה כשנושאין אותה על הזרוע ימינם ומצאתי ראיה להם מספר חסידים שכתב שאפילו המושיט ספר לחבירו יושיטנו ביטין שהתורה ביטין ניתנה.

תקו

ירקק שיקרא בכל חודש פעם אחת בתורה שבכתב ודוקא שיהיה מסנין הקרואים לא בהפסדה בשעה שאין המפטיר עולה למנין.

תקז

כשקורא בספר תורה בתחלה יראה לו החזן הפרשה שיקרא כרי שידע על מה שיאמר תברכה ואחר כך יהפוך פניו לצד אחר ולא לספר תורה כרי שלא יאמרו הברכות כתובים בספר תורה.

תקח

ויאמר הברכה ולא ישתחוה בשעת הזכרת השם בברכות שלפני הקריאה ואחריה כי הוא איסור גדול להשתחוות במקום שלא אמרו חכמינו ז"ל להשתחוות רק כפיפות ראשו בהרור קצת לכבוד השם שפיר רטי.

תקט

אין הקהל רשאים לענות ברוך ה' המבורך לעולם ועד על ברכת הקורא בתורה אם יברך ברכו את ה' המבורך בנחת שלא שמעו אותו רק יאמרו אמן. לכן מחויב המבורך להגביה קולו מאד בשעת הברכה. ובסדר היום הפליג מאד במעלה זו. ומי שלא הגביה קולו בשעת הברכה וראי לא יוכה עוד לעלות לחזרה מפני שאם הגביה את קולו היה מוכה הרבים.

תקי

כשאמרו הקהל ברוך ה' המבורך וכו' יש לקרוא גם כן לומר ברוך ה' המבורך.

(*) בתנאים של ר' משה מייזנץ: עיין ירושלמי מ"ד ותענית ד"ר מפקד לאבן (מתורגמן) יציל דרמשה עד וינא קאים ע"ש.

תקיא

ירוע שעל פי הרין יש לקורא עצמו לקרות ולא לחון רק שתקנו חכמינו ז"ל מפני האינס יורעים לקרות שיקרא החון אף ליורע. לכן טוב שיקרא הקורא בנחת עם החון מלה במלה ואם לאו הוין ברכותיו בעיני לבסלה ועתשו ירוע שבר נדוי הוא. ומי שאינו יכול לקרות בספר תורה אף על פי שיוכל לומר הברכה אסור לו לעלות לחורה.

תקיב

החון הקורא צריך לקרות הקרי ולא הכתיב וכן צריך לרקק מאד בנקודות יותר מבמעמים, ואם שינה נקודה שהענין משתנה על ידי כן מחזירין אותו.

תקיג

ואנכ זה אמרתי לפרש אופן קריאת ניקוד עשרת הרבבות שראיתי רובא רעלמא והחונים רמטעא טעו בהו והוא שיש כמה אותיות נקודות בשני נקודות כגון פני בקמץ ובפתח וכן חרצה ושתי נקודות האלו שייכים תחת הנון והצרי כי על פי הרקדוק אין ליורד לפני וחיתת דתרצה שום נקודה רק מפני שקצר המקום אשר תחת היורד והחיתת ולכן סבורים העם שיש להיורד והחיתת נקודה ובוזה המה מוציאים המלות ממשמעותם כי אין להם שום פירוש בקריאה זו. לכן יש לקרות הנון והצרי בפחת והיורד והחיתת כלי שים נקודה כלל.

תקיד

וכדי להכינך הרבר על בוריו אפשר טעם השני נקודות ותחלה אקדים שלא זה השניו בלבד בנקודות רק גם ברנשות ורפיון כי כל החוין דתרצה חנאף תגנוב כולם רגושים ורפויים וירוע כי אי אפשר שיהיו שני הפכים כגושא אחר, ובחירוף אחר יתישב הכל, כי מאחר שיש לעשרת הרבבות שני מיני טעמים כירוע לטעם נסחר ובטעם א' כל פסוק מופרד מחבירו כשאר פסוקים ולטעם השני הפסוקים מחוברים. וירוע כי אתחנא וסוף פסוק עושה מפחת קמץ וכן לטעם השני שפני ותרצה המה סוף פסוקים צריכין להיות בקמץ ולטעם הראשון שכולם מחוברים וכמו שאנו קוראין צריכין להיות בפחת, ולכן שמו הסופרים והמרפסים הנקודה האחת תחת אות הראשון והנקודה השנייה תחת אות השני מפני טעם הנ"ל, ומפני שנחפזו איהו טעם ונקודה עיקר לכן שמו בעשרת הרבבות הראשונות הקמץ קורם לפחת ובשניות איפכא, גם הרנשות ורפיון מיושב בדרך זה כי ירוע שאחר אותיות אהרי תנחית כנ"ד כפית רפיון ודוקא אם אינן בטעם מפסיק אבל אם הטעם מפסיק רגושין, והנה כל האותיות שהם רגושין ורפיון רפיון הם אחר חיבות שפוסם אחת מאותיות אחריו ושני טעמים הנ"ל אחר מפסיק ואחר אינו מפסיק לכן צריכים להיות רגושין ורפיון.

תקטו

איחא בוור פרשח ויקהל כר סליק ספר תורה לתמן כרין בעאן כל עמא לסררא גרסייהו באימה ברתח ובויע ויהון ציחין ולית רשו לעלמא למפתח פוימיה באוריחא וכל שכן במילי אחרא אלא כלחו באימחא כמאן דלית ליה פוימא, ער כאן לשוננו בקצרה. ומטעם זה אל יקרא ויומר כלל עם החון רק יטה אוננו לשמוע מתוך הפרשה מה שקורא מלה במלה מבלי מחשבות חוץ וכל שכן שחיה במלה וכן בשעת ברכות ובפרט שאנו שומעין מתוך חומשים לא יצא כלל אם לא שומע ריבור אחר. וגראה לי רבספר תורה איכא איסור לישען או להניח אצילי ידיו עליו והחוננים יש להם ליותר בזה.

תקטז

בשני וחמישי ומנחה בשבת צריך שלא תהיה הפרשה שקורין לג' העולים לספר תורה פתוחה מעשרה פסוקים, לכן פרשח ואלה מסעי שמסיימן כרוב הסדרים והתפלות בשבעים חמרים ויחנו שם הוא שלא כרין וצריכים לסיים ויחנו על ים סוף וכן הוא בתפלות רפוס פולין. וגראה לי שמפני שרוב השנים מסות ומסעי מחוברין ונמצא שאין קוראין פרשח ואלה מסעי לג' רק במיעוטא והשנים לא עלה רבר זה במחשבת הראשונים ו"ל.

תקיז

אין רשאין להתחיל באמצע הפרשה אם אין ג' פסוקים לפניו ער ראש הפתוחה או הסתומה וכן אין מסיימן באמצע הפרשה אם אין עוד ג' פסוקים ער הפתוחה או הסתומה, לכן פרשח וילך אין לסיים בה בשבת באזניהם כי אין עוד רק ב' פסוקים ער הפתוחה אלא צריך לסיים ואל כל זקני ישראל. אכן בב' זה' ובמנחה בשבת אין נפקותא אם משיר ב' פסוקים בפרשה מאחר שאין קוראין עוד אחרי השלישי ולא שייכי גזירות היוצאין, וכן בפרשח ואתחנן אין לסיים לשלישי כלנו חיים כמו שהיה המנהג פה כי אין עוד רק ב' פסוקים ער הסתומה, ואין לנו לומר כזה לילך אחר המנהג כיון שהוא גגד דין פשוט בתלמוד.

תקיה

אחר ברכה אחרונה אין לפתוח הספר תורה כי אין כבוד לספר תורה שתהיה פתוחה בחנם רק סמוך לביאת הקורא שאחריו לבימה יפתחנה כרי שיכבד הספר תורה בנשיקה בשעת פרידתו משם.

תקיט

וכן בשושבינות יש איסור גמור לסיים פרשה או להתחיל פתוח מג' פסוקים לפתוחה או לסתומה. וחכורני שהיה המנהג לקרוא הסדר בשושבינות

מעמים ושלש וכשהיה הגאון מורי סהריר הירץ ז"ל אביר פה תיקן עם בני ז"ל שהיה או שלא לקרוא הסדר רק פעם אחת ואף על פי כן יעשו הפרשיות כריניהן, והן עתה נהג החזן נגד רצון חכמי העיר לעשות הפרשיות כרצונו שלא כדון וצווחו על ככה יחירי סגולה לענשו על ככה ולא נעשה מפני מעם שאינו הגון וכראותו כי ידיו ריב ליו הוסיף על חסאתו פשע לחזור לראש הסדר נגד רצונו ועל כל זה בהעלמת עין נאלמו דומיה אותם שיש בירם למחות. רע עלי המעשה.

תקך

כתב בספר חסידים סימן רמ"ה לאחר שקרא בחורה שנשק ספר החורה ואם נורמן לו רוק ויורק ואחר כך ינשק כי הוא כיווי גדול אם ינשק ויעשה הספר חורה מלאה רוק.

תקבא

מי שצריך לצאת מבית הכנסת בשעת הקריאה אפילו לצורך מצוה כגון לקרות בכית הכנסת אחר יוהר שלא לילך רק בין נכרא לגברא ופשיסא שלא ידבר שום דיבור אפילו דברי תורה בשעת הקריאה.

תקבב

יש לדקדק שלא יחזור מבית הכנסת האחר עד גמר הקריאה כדי שיסמע הקריאה מפי השי"ץ. ואם יראה בעיניו שטרם שובו לבית הכנסת שיצא ממנו יתחילו שם ההפסדה יאמר הוא ההפסדה בכית הכנסת שנכנס לשם כדי לשמוע ברכותיה מן המפטיר ולענות ברוך הוא וברוך שמו ואמן עליהם. ואם בטרם גמר ההפסדה וברכותיה התחיל החזן בכית הכנסת שיצא ממנו קריש יתפלל שם כל התפילה בעבור לפחות עד קריש יתום של פיסום הקסורת.

תקבג

כשמגביהין הספר חורה והכתב מגיע לעיני הרואה או ישחה ויאמר וזאת החורה וכו'. וכן בכל פעם שמגיע הכתב לגנר עיניו כסבוב ישחה ראשו ולא ישחה ראשו ולא יתחיל לומר וזאת החורה עד שהיה הכתב לגנר עיניו.

תקכד

אסרו חכמינו ז"ל האוחז בספר חורה ערום נקבר ערום משכר אותה מצוה שעשה בספר חורה, ולא זו בלבד שאבר שכרו רק גם עשה איסור, לכן צריך הנוול לדקדק שכשירצה לפתוח היריעות שנכרכו על העמודים למטה שיסתחם כסלחו ולא כיר, וכיותר צריך לדקדק כזה כשגוללין הספר חורה כדי לחפש בו קריאה ריוסא.

תקכה

בגלילה יאמר הגולל כשעה שגולל במספחת לך ה' הגדולה עד לכל לראש כמרוסני שכן קבלתי. וירקק שיהיה הצד של בראשית עליון על צד השניה. וכן הוא המנהג בכל מקומות מושבות בני ישראל.

תקכו

וירקק שתהא התפירה מהיריעות באמצע בין עץ חיים לעץ חיים וסוף המספחת שקורין ויימפל יהרק בפנים לצד המנביה בענין שלא יצטרך להפוך הספר תורה לפתיחתה.

דין שני וחמישי.

תקכו

בשני וחמישי נהנו הפרושים להתענות וקצתם מונעים עצמן מבשר ויין כל היום וכל הלילה שאחריה. וסעם שינוי אלו הימים הוא מפני שבארבעים יום האחרונים שהיו בצדון שהרי בהם נתרצה הקדוש ברוך הוא לישראל על מעשה העגל ואמר סלחתי כדברך עלה משה רבינו עליו השלום בחמישי וירד בשני כמו שכתבו החוספות סוף פרק מרובה. וכמסה משה כתב בשם התנחומא שעלה בשני וירד בחמישי, נמצא שלדברי שניהם הם ימי רצון לכן נהנו בהם פרישות ותפילה יותר מבשאר ימים. ואם תאמר אם כן היה להם למנוע מבשר ויין בלילה שלפניהם רבכל מקום היום הולך אחר הלילה שלפניו ולא אל הלילה שלאחריו ושמעתי שבארץ פולין נוהגין כן, יש לומר כמו שקבלתי שמאחר שעלה בהשכמה יום ה' והלילה שלפניו היה משה רבינו עליו השלום עדיין למטה בארץ והלילה שלאחריו היה בשמים כמו שכתבו החוספות שם בפרק הנ"ל לכן ראוי שהלילה שאחריו תהיה יותר קרושה מהלילה שלפניו.

תקכח

אין לענות אמן בברכות ההפסרה אחר שכל דבריו אמת וצדק, כי אין שם סיום הברכה ולכן גם המפטיר אין לעשות הניגון בנעימותו שם כאלו הוא סיום לכל יכשיל הרבים וכן הוא בהריא כמור.

דיני ערב שבת והנהגתו מבוקר ועד הערב.

וראשונה אעתיק הנהגתו מסדר חיים בקצרה עם נוסף מהנהגותי בכתב קטן מה שהוספתי ושנית בדינים והמנהגים האחרים השלמה דבריו אעתיק לכתוב מה שהשמיטתי והאף שהיו איזה דברים מהם רצוים לכתוב באמצע דבריו כדי לסדרם על מסגרת לא רציתי להפסיק דבריו בדברי קטן כפניו חזר לשונו:

תקל*

יום הששי בבוקר אחר תפילתו כראוי אין לו לקבוע לימוד כשאר הימים כדי לסהר ללכת להכין צרכי שבת כמו שדרשו חכמינו ו"ל ותיה כיום הששי (* סימן תקכ"ט חסר בהשג"ה).

והבינו, ואף על פי שהעוסק במצוה פטור מן המצוה בפרט מצות תלמוד תורה שהיא שקולה כנגד כל המצוות כולן אפילו הכי אין כאן מקומו וראויה היא להחבטל שעה אחת מפני כבוד שבת מפני שהיא מצוה עוברת ואי אפשר לעשות על ידי אחרים כי כל אדם חובה עליו לכבד השבת הוא בעצמו כפי יכולתו ולהכין צרכי השבת לא כולם אלא מקצתם אף על פי שיש לו משרתים ועבדים כמה וכמה, כמו שמצינו בכל כתבי החכמים הראשונים שכל אחר מהם היה מיחד לו מלאכה לעשותה בעצמו ואף על פי שהיו להם משרתים הרבה ומטילא נשמע שאל יאמר האדם כהנא אנא נברא רבה אנא ויולא בי מלחא לעשות מלאכה בעצמי ובכבודי והיצר יביא לו ראייה מוקן ואינו לפי כבודו שהוא פטור מהשבת אבירה שהרי מפורש החם דרבה ור' יוסף מצלחי ציבי שהיא מלאכת הריוס ממש ומי לנו גדול מהם שיסנע מפני הבושה מלעשות איזה מלאכה לשבת בעצמו, וילמוד טרור המלך ע"ה שהיה מפונו ומכרכר לפני הארון והשיב לסיכל אשר דברה אליו קשות מה נכבד היום מלך ישראל וגו' לפני ה' אשר בחר בי וגו' ונקלותי עוד סואת והייתי שפל בעיני וגו' רצונו לומר כי נגד כבוד הנכבד והנורא אין לחשוב כבוד שום נברא הן חכם הן מלך ואל יקשה מוקן ואינו לפי כבודו דאף על פי שגם השבת אבירה היא מצוה ה' מכל אינה כבוד ה' רק כבוד אהבה מטון בשר ודם. ואני הקטן נהנתי בעצמי תיקון הנרות ומילוי הפסוס ועריכת השלחן וסדרו ושטיפת והרחת כוסות וגם כרי דרקק בעצמי בשטיפתן סבית ומבחוץ. ואם ענינים אלו מעט הכמות הם רבי האיכות כי עיקר הכנת השבת חלוי בהם כי היא גדולה שהתורה עצמה הקפידה עליה כנ"ל גם כבוד שבת הוא כבוד הקדוש ברוך הוא כי בשמירתה מעיד על חירוש העולם שאינו קרמון רק הקדוש ברוך הוא המוציאו מאין הנמור ליש ומה מועיל לימור התורה כביטול כונת ה'.

תקלא

ואם הלמוד הוא ענין שיש לו קצבה ולא יתעכב בו יכול לתת חלק לזה וגם מזה לא ינח ידו כי דבר גדול הוא לקבוע ללמוד אחר התפילה משום ילכו מחיל אל חיל.

תקלב

ואם הוא קובע לימוד עם רבים וראי שאין לבטל לימוד רבים כי חשוב הוא מאד ואין שום מצוה עוברת חשובה לפניו בפרט במה שאינה עוברת לגמרי שאם לא ילך להכין עתה ילך אחר כך ואם לא יהיה כולו יהיה מקצתו ויחזיקים זה וזה.

תקלג

וכן מי שגוהג לקרות הפרשה שנים מקרא ואחר תרגום מיר אחר התפלה יוכל לקרוא ולא יתעכב כי מצרכי היום הוא ומצוה היא כידו ולקרוא אותה

יוסף אומץ

קודם האכילה ביום הששי. ובחיקוני שבת וסדר קריאת שמע מסירור האר"י ז"ל מצאחי אחר כך שקריאת שמירת הוא אחר חצות ואחר הסבילה או או הרחיצה, ומשמע לי דמי שאינו לא רחוק ולא טבול יקראם אחר חליפות שכלותיו לשבת. וזכ"ח כחב שטוב להקרים קריאת שמירת ביום ה', אלו ואלו דברי אלקים חיים. ונראה לי שגם רבינו המהר"ם נסתפק בדבר זה וכתב מי שנוהג וכו', ואין דעה קלושה כמוני מכרעת רק שאחזה דעו והמעין הקרוש אשר יבחר בו יקריב אליו, והוא שנראה לי שמי שאינו לא רחוק ולא טבול יקראם קודם חצות משום זריזין מקרימין למצות דלמא אחא למפשע או יבא שום אונס לירו שיבטל קריאתה קודם שבת ומי שרוחץ וכל שכן טבול לא יקראם עד אחריהם וזמנם אחר חצות דוקא. ושאר דיני קריאתם עיין לקמן.

תקלד

אבל אם דרך אנשי המקום למכור צרכי האכילה מיר בבוקר ואחר כך לא ימצא דבר לקנות אין ראוי לקבוע שום לימוד רצוני לומר לא לימוד רבים ולא קריאת שנים מקרא ואחר תרגום אלא ילך להכין צרכי שבת מיד ואחר כך יחזור ללימודו.

תקלה

ואם רגילים למכור קודם זמן התפילה ואחר התפילה אין נמצא דבר נראה לי שצריך לקנות צרכי שבת קודם שיחללו שוו מצוה רבבנן וזו מצוה ראוריתא וזו זמנה עוברת וזו אין זמנה עוברת ובלבד שיקרא קריאת שמע קודם שיעבור זמנה ונראה לי הטעם רקריאת שמע גם כן ראוריתא.

תקלו

ואם הקהל מתפללים אין ליחיד להחסד יותר מהם אלא שיחלל עמהם ואחר כך יעשה הוא מה שיעשה הצבור כי כל מה שעושה הצבור הקרוש בדרך הוא חסץ בו ואין ערך ליחיד העושה מצוה בפני עצמו לכשהוא עושה אותה עם הצבור כי מתעלה במעלה הגדולה הרבה מאד.

תקלז

ואם באולי הכין מיום ה' ולא נשאר לו מה יכין ביום הששי יוכל לישב וללמוד כרצונו אבל נראה לי רכיון דקפיד הקרא על ההכנה ביום ו' נראה דהמכין ביום ה' לא קיים מצות ההכנה כראוי והטעם כי דרך המכנים להכין מיום לחבירו והרואה שמכין דבר מבי' ימים קודם אין ההכנה ניכרת כל כך שהיא לשבת שיאמרו לאיזה ענין אחר הוא צריך, ואף על פי שאמרו חכמינו ז"ל שמכנסין מיום ה' לכבוד שבת וכן מסתפרין, היינו לענינים שאינם מצרכי האכילה אלא לדברים להכין עצמינו ליום ז' ואינו רומה זה לזה, והטעם שכל

דבר אוכל צריך לעשות בשעתו משום שיהיה מוטעם לאכול, אכן על ורימוולש כתב מהר"ל הלכות יום טוב שהישנים טובים יותר מחרשים ואם כן אין קפידא לעשותם ביום ה' (וכן הנהגתי בערב ספס שחל להיות בשבת שאין לעשותם בערב שבת כי הירים עסקניות בחבשילי פסח ומצה).

תקלה

ואין לומר ביום ו' יש לי טורח גדול לבקש הענינים מפני רוב המבקשים וביום ה' אני מוצא הכל מחוקן וקונה כרצוני ואין מוחה בידי כי לפום צערא ולפום הטורח אנרא ובמה יורע איפוא היתנו רודפים אחר המצות אם לא לרקק בכל הענינים הצריכים לקיום המצות שהיו ולא יחוש לטורח הנוף.

תקלט

אין לבטל הכנות יום הששי אלא אם כן הענין אשר הוא צריך אליו אינו נמצא ביום ו' ואז וראי יקח אותו ביום ה' ולא מבעיא שבוראי אינו נמצא אלא אפילו הוא ספק אם נמצא או לאו ירחיק הספק מפני הוראי כי כבוד שבת הוא להזמין לו מנה יפה ואפילו מיום א'. וראוי לכל ירא שמים כשרואה דבר בחוך השבוע יפה וראוי והוא דבר הצריך לשבת ויש ספק אם ימצא ביום ו' יקנה אותו לשבת.

תקמ

אבל אם אינו מוצא ביום ה' אלא כחוש ורזה ויש לו ספק שמא ימצא ביום ו' שמן וטוב ימחין ליום ו' ואף על פי שהוא ספק.

תקמא

ואם סיפוק בידו ליקח ביום ה' הכחוש על סמך שאם ימצא ביום ו' היפה והטוב יקח אותו ויניח הכחוש כי יכולה השבת שתרחם עליו להמציא לו בשופע מזונותיו כי כאשר יפתח ידיו לכבוד שבת כן יפתחו לו מן השמים לחת לו רי מחסורו. ונראה לי מאחר שזה אפילו לפי הרגילות מרינת המחבר שהיא ארץ ישראל שאינם רגילים לאכול בשר מלוח כלל כל שכן במדינות אלו שרגילים לאכול בשר מלוח שנמצא שאין לו חיוק כולי האי אם יצטרך לאכול הבשר שקנה קודם יום ו' אחר השבת על ידי שמצא בשר טוב ממנו ביום ו' שמחויב להקדים קניית הבשר ככל ראפשר ליה אם יש ספק בעולם שלא ימצאו טוב ביום ו' כמו בעת שיקנה באמצע השבוע.

תקמב

הרב המחבר סרבר הרבה מעניני קניית הבשר וחילוקיהן ולא זכר חילוקי קניית דגים, אפשר שכעירו היא צפת חוביב מצויים ביום ו' כרצון

איש ואיש אכן לריון יש בהם כל החילוקים כמו בכשר. והחכם יודע פשר דבר להבין חילוקיהם מעצמו. ועל כל פנים יש חילוק גדול בין קץ לחורף כי בקץ ספיגין מעטם במאר אם נתבשלו ביום ה'.

תקמג

צריך להשהרל בקניית שמן וך וטוב אם השמן לאכילה כי תקון המאכלים הוא השמן ואם השמן מחוק וטוב גם המאכלים טובים ומחוקים. (והינו בארץ ישראל ששם מתקנים המאכלים בשמן שומשמן ואינו מאיר וזמן כמו שרוצים לפרש בלשון אשכנז ובמדינות אלו החילוק בין שומן אחא לשומן בהמות שקורין מיטכר ידוע ונרגש בטעם ובבריאות וכן החילוק שבין שומן אווא לשמן וית ידוע וניכר גם כן, לכן כל החרר לדבר ה' יראה להמעים תבשיליו בשומן המוכחר וגם כי ההפרש בהוצאה מאד קטנה ויפה לשכלו וגופו).

תקמד

וכן שמן לנר יהא שמן ויה שיאיר היטב, שאם השמן וך נקי נמשך כראוי אחר הפחילה ואינו נכבה וההפך מאפיל אורו ושמחתו נהפך ליגן. (גם אז צריך לומר לנכרי או נכרית שירליק או ימלא הנרות שמן וזה איסור גדול ראמירה לנכרי שבות ואפילו בלא אמירה אסור ליהנות מאור שהרליק נכרי) וחובה עליו לבקש שמן לנר ואפילו ימכור המלבוש שלו. ובארצותינו שיש שמן זרעוני לפה אם הוא יטן וצלול מאיר כאור שמן וית (על הפחילות איננו מקפיד אם הן ישנות כי בעיני נוחות הישנות לירלק יותר וכן משמע בסור סוף סימן רס"ד גם אין אנו שורין, אף שיסרתי כן בשירי מפני שלי אין אורן יפה).

תקמה

צריך לחזור אחר יין לקירוש שיהיה טוב וחשוב בכל האפשר שיוכל למצוא שיחהנה ויחענג ממנו. ואם אינו אוהב אותו סכל מקום לקירוש צריך לבקש אחר טוב ויפה.

תקמו

צריך לבקש צרכי תבשיל בירקות ותבלין וכיצא בהן לחבל הקרירה ולמחקה כל אחר לפי טעם חכו ואף על פי שאין דרכו בחול ליתן בשמים לחוך התבשיל כשבת צריך להכין כל מה שאדם חשוב רגיל לתקן תבשילו. הלכך צריך כל אדם לחזור בו ולהביא לברו כל תיקוני התבשיל מבלי שישראל אנשי ביתו לקנות פירות או מיני סתיקה לקנות סעודה (או בין סעודה לסעודה למלאות בהן מאה ברכות וכל המוסף מוסיפין לו).

תקמו

יענג עצמו ובני ביתו עם עניים אם מעט ואם הרבה. ולענין זה נזהגין בקצת מקומות לנבות תמחוי סכל בית וביה חלק מתבשיל המוכן אצלו

ונותנים לעניים, ומי שאינו נתן תבשיל גותן ככר לחם או מעות ליר הנזכר והוא מחלק לעניים. (ושמעתי מוקנים שבימים שעברו לפני זמן רב לא היה המנהג פה ורנקבורט שהנבאי צדקה הוא מחלק מעות בכל שבוע לעני העיר רק חמה כעצמם היו הולכים הלך מבית לבית כל ערב שבת וערב שבת עד כי פעם אחת נראתה עניה אחת אחר מוחה בשעת החפילה לפני חצר בית הכנסת על האבן והיו מזכירין אותה לי בשמה רק שנשכח מלבי מי הייתה ושאלו אותה על אורותיה והשיבה שבאה להזהיר לכל יכשלו עור בעון זה שהעניים מוכרחים להלכין פניהם בכל ערב שבת ללכת לשאול מבית לבית ואם לא יסורו מדרך הרע הזה יענשו אנשי העיר חס ושלוש בעונש גדול רחמנא ליצלן ועל זה נתקן פה לנכות בכל חודש מעות ראש חודש הנחוג עד היום כרי שיחלקו הנבאים לעניים מדי שבת בשבתו ואל יצטרכו לבייש פניהם ללכת מבית לבית. זה שמעתי מבר סמכא).

תקמח

אבל היוחר טוב ליתן מהמוכן אצלו כרי שיהיה הוא ועני שוין באכילה וצדקה יחשב לו שלא להטריח העני לחזר אחר צרכיו ומי יודע אם ימצא או לא ימצא אחרי שאין בירו אלא מעט מעות וכמה יוציא אותם תחלה כי הוא חאב. לכל דבר ולא יוכל למלאות חאותו מכל הצורך ואולי ישמור המעות לעת הצורך בימי החול והשבת יעשה כחול ונמצא שהוא אוכל ושבע נפשו מעונג ומפונק והעני חסר מכל טוב לכן כל ירא שמים לא יאכל בליל שבת עד שיתן או ישלח לעני חלק אחר ממאכלו המוכחר. (ואני כחבתי בחלק כי שהכל לפי מה שהוא העני שיש עני שבוש מלקבל מנה מבושלה ואינו בוש מלקבל מעות ובדרך הזה נאמר אשרי משכיל אל דל. ומי שיש לו כחור או נער יתום עני לוטר בביתו על שולחנו עולה על כולם לעניות רעתי ומה טוב ומה נעים אם יקיים שניהם. וקורם אכילתו יתן חלק לגבוה כי מה שנתן לעני הוא נבזה וזה ירוע שמאכילה אין הנאה אלא לגוף אבל במה שנתן לעני היא הנאה לנשמה).

תקמט

ולא יאמר אדם איך אתן משלי לזרים הרי אמרו חכמינו ויל עניך ועני עירך עניך קורמין (נראה שזה מרבר אפילו במי שהשעה רחוקה לו קצת שגם הוא מחויב להאכיל לעני יותר ממנו מכל מקום שאין הענין שיתן חצי מחבשילו לעניים אלא הענין שיקח חלק מה מהתבשיל ואפילו שיהיה אחר מששים ויחננו לעני יותר ממנו רמיהו איקרי עשיר לגביה).

תקן

— אם אפשר לו להשיג דנים נוסף על תבשיל תבשר בין רב בין מעט הוי עונש שבת, והכל לפי מה שהוא אדם וחיכולו וכונתו השליטה כי אחר

יוסף אומץ

הסרבה והמסעם ובלכר שיכין לכו לשמים. ועל פי הקבלה יש לאכול רגלים ככל הסעודות ואפשר לחקן יותר נשמות מגולגלים על ידי רגלים קטנים מברגים גדולים.

תקנא

מי שאין ידו משנת לענג את השבת כראוי אין לו להסריח עצמו לעשות מה שאין ידו משנת כרי לענג שבת ואחר כך להצטרך לבריות (ונראה לי רדיק המחבר בלישניה רוקא מי שוולת תוצאת שבת תיחירים לא יצטרך לבריות ואם יוסיף להוציא לשבת יותר טבחול על ידי כן יצטרך לבריות אז יצמצם עצמו כרי שלא יצטרך לבריות אבל מי שבלאו הכי נצרך לבריות גם הוא יכבד שבת כמו שאפשר ליה וכן ריק לשנא רסור סימן רטיב), כי עונג גדול הוא שיאכל משלו ואפילו פה ובצל מטה שיאכל משמנים ומסתקים והוא אוכל ממזון אחרים.

תקנב

יכול אפילו עני שבעניים לקיים עונג שבת כעשותו דבר מה מוסיף על דרכו בחול ואפילו חבשיל של חרין או של כרוב ואפילו שררכו לאכול בחול ישים בו מעט בשר או יוסיף בו מעט שומן יותר ממה שרגיל ליתן בחול או חבלין להטעים ונקרא עונג שבת והביבה שבת זו לפני כורא העולם יותר ממי שמענג אותה במאכלים רבים כי זה הביא מנחתו מן הכא כידו ושפך את נפשו לפני ה'. והמסריח עצמו יותר ממה שיש לו חסיד שוטה נקרא.

תקנג

ואחר שהכין צרכי שבת כיום ו' יאכל אם הגיע זמנו, ויטעם מעט מכרי שבעו כרי שיאכל סעודת שבת לחיאבון. (ויש מקרימין לאכול כיום ו' בהשכמה כרי להרעיק עצמו עד הלילה. ונראה לי כי כל איש יעשה כפי טבעו ועיכולו באופן ששהיה אכילתו בלילה לחיאבון) ואנשי מעשה מחענים כרי לאכול בלילה לחיאבון.

תקנד

ומשחה אסור כל היום רק מילה ופריון הבן מפני שומנן קבוע שרי. אכן כל בעל נפש יראה למעט אכילתו ושתייתו כרי שלא יאכל בלילה אכילה נסה כי סעודת שבת היא ראורייתא וסעודות הנ"ל רק דרכנן.

תקנה

אין לעשות מלאכה בערב שבת אחר חצות על דרך הקבלה אבל מצד הרין רוקא אחר מנחה. ועני הצריך למעשי ידיו לצרכי שבת מותר לעשות מלאכה עד מנחה קטנה ומאותן המעות יקנה צרכי שבת.

יוסף אומץ

תקנו

אסור לכתוב בשכר אפילו ספרים אבל לעצמו דרך לימודו או איגרת שלום שרי. מלאכת ארעי בלא קבע שרי. ולחקן בנריו או בנרי חבירו לצורך שבת בחנם שרי, וכלכר שלא יהא רגיל בכך ולא יעשה בשאר ימי חשבוע ויסמוך על ערב שבת זה וראי אסור, והעושים כן יענשו מאד כראיחא בפוסקים.

תקנו

כל אדם ישחרל בוריוות סמוך לשבת לנמור כל עניינו וישמיע לבני ביתו שינמרו כל צרכי שבת בעוד יום כרי שיקבלו שבת בעונתו ווריון מקרימין למצוה כראיחא יהי חלקי ממכניסי שבת וכו'.

תקנה

מי שלא קרא שמו"ח בהשכמה יקרא שמו"ח בנחת ובומרה מלה במלה ואם אפשר שלא יפסיק בה הוא טוב. וכן ראוי לכל בעל נפש לעשות וכן כתב בחי"ח.

תקנט

ויקרא כל פסוק ופסוק ב' פעמים ותיכף התרגום על הפסוק ההוא פעם אחר מבלי שיצטרף שני פסוקים או יותר יחד ואל ינח הקריאה פעם אחר על החזן ראו צריך לשחוק מבלי קריאה ובקל יחשוב מחשבות חזן בקריאה פסוק אחר או מלה אחת לפחות ואינו יוצא בה ידי קריאה. ובטעם זה סרה חמיה הלבוש סימן רפ"ה.

תקס

בספר הכוננות נכתב שהמקובל מהרי"א לא הקפיד לקרות התרגום בטעמים. זה שנכתב רבינו בסדר היום שאל יצטרף ב' פסוקים יחד נראה לי שאין זה אומר בעשרת הדברות שבהן אינו רשאי להפסיק לעניות דעתי רק יקרא מאנכי עד אשר לרעך בלי הפסק.

תקסא

ויעביר גם ההפסרה. ובשבת של חתונה יעביר הפסרת הסדר ולא שוש אשיש כן הוא בפסקי מהרי"א ומסופקני כדת מה לעשות בהפטרות ר' פרשיות וכיוצא. ואני נהגתי להעביר הפסרת הסדרא ראו לא כן תהיה מונחת בקרבן זוית. ואין אני אומר קבלו דעתי. ואחריהן בלי הפסקה מומור ה' מלך שהוא שיר יום ו' תהלים, ואם מעביר אותה כיום אחר יאמר השיר השיך ליום ההוא ומשנה ראשונה רשבת כרי לקשר אניך משנה מחיקוני שבת.

יוסף אומץ

תקסג*

ובשעת הדחק כגון שהוא בדרך ואין אצלו חרנום יקרא המקרא ב' פעמים וכשיגיע לשוב יקרא החרנום פעם אחת ואף על פי שאחר עבור השבוע עבר ומנה של הפרשה סוף סוף כל האפשר לתקן יתקן ואנוס רחמנא פטריה. ובעל נפש אין לו לצאת מפתח ביתו בלי ספר עמו ממקרא וחרנום כרי להשלים פרשיותיו עם העבור ושכרו גדול ומאריכין לו ימיו ושנותיו.

תקסד

ויצוה לבני ביתו להרליק בזמנו והוא כשהשמש מתחיל לשקוע ואין ראוי לאחר או להקדים.

תקסה

סמוך למנחה ירחוק פניו יריו ורגליו בחמין, ואם אפשר לו לרחוק כל נופו כמ' סאה בלי נזק כמה יפה ונעים. ומעינו בחסידים הראשונים שהיו טובלין עם נשותיהן כרי ליחר את לבם למקום אחר. מה מאד צריך זהירות גדולה וזירוז בחר שאת בהקדמת עיולא יומא דשבתא ויומא סבא כימות הנשמים שהימים קצרים וביומא דשוקא כי בין השמשות ספק דאורייתא ובשבת הוא ספק איסור סקילה וכיום טוב שיש בו איסור לאו גם הוא חסור מאד, ותוספת שבת יו"ט גם היא דאורייתא, ותוספת ומנה קורם בין השמשות נמצא שבעור יום גדול ואינו מתחיל להחשיך כלל מחוייב אדם לקרש שבת ויום טוב רחיינו בעור החמה בראש כל האילנות.**) ואם האדם שרוי בקהל שמאחרין לקבל שבת ויום טוב ואינו יכול למחות לכל הפחות יוהר בעצמו להקדים בכל היותר אפשר שיטמינו וידליקו בני ביתו בזמן הראוי כנ"ל קודם שילכו לבית הכנסת וכל שכן שהוא עצמו אל ידליק נר שבת בבית הכנסת כנהוג אם אין ברי לו כוראי שעדיין יום גמור הוא. ואם יוכל לזהויר גם שכניו על כך הן שכני ביתו הן שכני בית הכנסת אל ימנע מפני הבושה. ולאו רוקא המרליקין בעצמן כי גם העוסקים בצרכי שבת ובהטמנה ובהבערת האש בבית החורף שמאחרין מלאכתן אחר ההרלקה ואז אין איש בבית כי גם האשה היא בבית הכנסת צריך זירוז בחר שאת ואימה לא יתירה רק בלשון רכה שלא יחללו שבת במלאכות ההן. וירוע לכל מה עונש מאד לחלל השבת.

תקסו

וצריך שיהיה ביתו מחוקן כראוי ויציע בו מצעות נאות וכלי יקר שיש לו ונרות דולקות כפי ערכו כמי שמוסין בית וכלים לקראת אורח שר וחשוב.

(*) בהעריגנאל חסר סימן תקס"ב.

(**) בתנחות של ר' משה מיינץ: ע' שרית שב יעקב ס"ס ס"ז.

יוסף אומץ

תקסו

כל עני שבִּישְׂרָאֵל צריך לחקן מטה שלחן כסא ומנורה כפי השגתו ואז מלאך טוב אומר יהי רצון שיהא כן לשבת הבאה ומלאך רע בעל כרחו יענה אמן.

דין חלה.

תקסו

מנהג אבותינו לעשות לחמין מיוחדין לשבת לכבוע עליהן. והנשים מקיימות בהן מצות חלה וצריך לזה והירות גדולה שלא תהא מצות הבאה בעבירה כי בענין חלה הגיל ראיתי שערוריה שמתחכמות ומרקקות להפריש חלה מרי שבת בשבתו מה שאינו חיוב כלל ומקמצות ליקח פחות מכשיעור שהוא בקירוב כלי המחזיק מרה וחצי רביעית מרה ורנקבורט מלא קמח מחוק ולא גרוש וכשהן לוקחות פחות מכשיעור הויא ודאי ברכה לבטלה.

תקסט

עוד הן מפרשות חלה מעיסת הוריסמולש ועיסת הדיא אף אם היא כשיעור יש לנו ספק אם חייבת כחלה אם לאו. אכן לזה אם יש כשיעור הגיל יש תיקון שאחר הפרשה החלה חקק האשה רבר מועט מעיסת הוריסמולש ותאפה אותה במאפה תנור בלי שומן ותוכל לצרף אותה העיסה המיעוט אל העונה שאופין בערב שבת ועל ידי רבר מועט ההוא בהעונה ההיא שרגילות לעשות מרי שבת בשבתו בזה יצאה ידי חובתה.

תקע

וכן בעיסת הקוגיל אם יש כשיעור הן בה לברה הן עם המצורף אליה יש גם כן תיקון זה שכתבתי בוריסמוליש לחייב הקוגיל על ידו. אכן כשאין עשות על דרך זה צללו במים אדירים רסברי לעשות מצות שאינן צריכות אליה כלל והעלו חרס בירן ועונש ברכה לבטלה.

תקעא

וכשיש להן עיסת גדולה ללחם נמור יש נשים שמחלקות העיסה ההיא לשלש וארבע כלים ומפרשות חלה מכל כלי וכלי בפני עצמו חוששני להן לעונש ברכה שאינה צריכה שהוא בלא תשא.

תקעב

ועיסת לחם שנחמסה על ידי שאור של גוים שהיא פטורה מן החלה ויש חשש שמא כשהפרש חלה יעלה בירה משאור של נכרי ונמצא שמפרשה

מן הפסוק על החיוב שלא יצאה ידי חובת החלה והיו עיסה כמי שלא הורמה חלה ולזה יש חיקון גם כן רהיינו באופן זה שיעשה הנחתום עיסה קטנה כשיעור חלה בפני עצמה אשר אין בה עריון משאור של נכרי ויסמוך עיסה הקטנה ההיא אל העיסה הגדולה שיש בה שאור של נכרי ויפריש חלה מן העיסה הקטנה על שתי העיסות יחד ובוזה יוצא ידי חובתו אליבא רכולי עלמא וכן ראיתי מאבי מורי החסיד ו"ל ושאר אנשי מעשה נוהגים כן. אכן הרבה מרבוחי לא חששו כלל לחששא זו ואינם מקפידים על שאור של נכרי, אבל ראוי להקפיד.

תקעג

בימים שעברו בימי חורפי היה המנהג פשוט לעשות הלחמן פשוטים והיו עושים על נביהם הרבה דקירות בסכין ושמתיו הטעם מפני שלעמים היו רגילים לחת בהם שומן וכרי רלא אחי למסעי לאכול הנוחר מהם אחר שבת בחלב עברי בהו היכרא וסימן והיינו כעין תורא שאמרו בפסחים לחר פירוש. והן עתה אישתנו למעלותא אצל העשירים שעושין אותם ארוכים ועבים ומתובלין בתרבה מיני תבלין עד שהם נחמרים למראה ולמאכל ומה רב שכרם גם אין בהם שום פקפוק בחיוב חלה. אכן הבינונים מקצצין ועושין מן העוגה הגדולה הנהוגה לעשות באשכנז לליל שבת ולחלקה לכל בני בית קטן וגדול גרים וחושבים אחר האכילה גם לחמי הבציע ומחלקים אותה לשלשת חלקים וזכרון אחר עולה לכאן ולכאן, ואין להאשים על זה על קמצנותם כמו שכחתי לעיל דאין לארם לעשות בשבת יותר ממה שחשני ידו וכפרס בעתים ושנים האלו הקשות והיוקר הוא במאד והשכר אבר כמעט וכפרס דהנהו לחמין על הרוב אינם נאכלין רק בחול ורק אין רברי אלה שיש כאן מקום ספק אם מברכים עליהם המוציא אחרי שרגילין לסגן בשומן ואת זה ראיתי ונתן על לבי להקדק ברכרי הפוסקים ויגעתי ומצאתי דאי קבע סעודתו עלויה אין כאן בית מידוש. לכן בעל נפש יותר בעצמו לאכול ממנו הרבה בסעודה ואם לא זאת איפוא בודאי יצא שכרו בהפסדו שהוא פי ארבעה וחמשה על שכרו בשחים או בשלש רעות שתחלת ברכתו המוציא היא לבטלה ואוכל פרוסת הבציעה בלי ברכה הראויה והלחם שאוכל בסעודה אוכל גם כן בלי ברכה ואם כן כל הרברים הבאים בתוך הסעודה צריכין ברכה שאין ברכת הפה פוסלתם והוא אוכלם בלא ברכה. לכן יש לזהר הרבה כמו שכתבתי. ואם אפי"ה העונה אינה כתיקונה לפי רצון בעל הבית הבועז שאין רצונו לאכול ממנו אחר הבציעה הלא טוב הוא יותר ויותר לכרך על לחם אחר בחלה או בלא חלה אם הוא נקי או מוכחר במינו דהיינו שזה מחיטין וזה משיפון שהוא מין שעורין מלבדך על לחמי שבת המוציא שלא כדון אחרי רלא קבע סעודתו עלויה.

יוסף אומץ

תקעד

כתב בספר הכתונות שהאר"י ד"ל היה נוהר מאד שלא להתגלח אחר מנחת נרולה רהיינו חצי שעה אחר שקשקש י"ב. ובעמק ברכה כתב בשם ספר הנן שאין לגלח הצפרנים כיום ה' שאו מנדלין בשבת.

תקעה

בסדר גלוח הצפרנים יש דעות חלוקות אם יש להם סדר אם לאו, ומאחר שכחב בספר הכתונות שהאר"י לא היה מקפיד על זה נשארתי כמנהגי שלא להקפיד.

תקעו

מצוה לטעום בערב שבת מתבשילי שבת אם הם מתוקנים ומתובלים כראוי לפי כבוד שבת. וכחב מהר"ר הירץ סרויש ו"ל המקובל שהיה פה חזון בפירוש התפלה שחבר על סועמיה חיים זכו שיש לטעום השאליט בערב שבת, ומצוה עשה"ה זו קיימתי בכל עז.

תקעו

מצוה להשחיו הסכינים בערב שבת. ובספר היראה אסמכיה אקרא דוהיכנו את מלשון והיו לאחים ולמזמרות.

תקעה

כשלוש מלבושי שבת צריך לזוהר שלא ילבוש ב' מלבושים כאחר רקשה לשכחה כמו שכחתי לעיל.

תקעט

ריני ברכה ציצית כשחזור ולבוש מלבוש שפשט כתבתי לעיל.

תקף

ריני חליצה נעלים ונעילתן כחתי לעיל רק שבערב שבת שדרך העולם להחליף מנעליו צריך והירות נרולה שיחלוצו שני מנעליו מרגליו טרם ינעלם ראם לא כן אי אפשר שלא יעבור על דברי חכמים בחליצה או בנעילה.

תקף*

כתב בכתונות האר"י שיש לפנות קורי עכביש מהבית סמוך לשבת לסוד ידוע.

(*) נכפל בתאריגניצאל סימן תקף-ף.

יוסף אומץ

דיני שהייה והסמנה

תקפא

עניני שהיית החמין והסמנתם לילה ויום רבו בהם הרעות וריניהם תלויין בשערה לכן לא אאריך בהם רק אכתוב מנהגי בקצרה. אין אני משהה קרירותי בכניסת שבת אצל האש אע"פ שנתקו מן האש בענין שאינן נוגעין כלל אל האש אע"פ שנוהגין להקל על פי הנהגות שלחן ערוך אני מנהגי כחבתי. אכן אחר הסרת כל האש והנחלים רק שאבני הכירה נתחממו מחום האש כל היום אני משהה קררותי עליהם אף על פי שחומה גדול מאד ובני יחי סכסים הקררות בכרים או כסות.

תקפב

או מסמין אותם במלבושים וכרים וכסותות בקיץ ובחורף לתוך התנור שקורין רע"ר בבית החורף, אכן לאחר שניסלה הקררה מהסמנתה בלילה או מתנור תקהל בשבת שחרית והועמרה על גבי דבר אחר אין אני מחיר רק אם נשארה ביד אחר מבני הבית או מותר להחזירה. וכשמביאין הקררות מתנור של קהל או על הרוב הועמרה על גבי דבר אחר ואסור להחזירם או ליתנם לתוך הרע"ר אם לא שתאמר המשמשה בודאי נמור שקבלהם מיר ליד.

תקפג

וכן אסור להסמינה תחת כרים וכסותות ויש מקילין אם הקרירה מנולה בראשה ואין היתר בזה דהעיקר תלוי בהסמנה ולא בכסוי.

תקפד

כל זה בש"ע*) בשהייה לצורך הלילה אבל לצורך מחר אין להסמין אלא בכירה גרופה דהיינו שאין עוד הנחלים בוערות בעפר ההסמנה או בקסומה דהיינו שנתכסו הנחלים בוערות בעפר למעט חמימותם.

תקפה

כשהאשה מרלקת בליל שבת חיקף אחר ההרלקה חשים יריה לפני הנרות כדי שיהיו מכוסים מעיניה ותאמר הברכות ובוה נחשב עובר לעשייתן לפני ההרלקה כי אי אפשר לוטר הברכה לפני ההרלקה כי על ירי אמירת הברכה היא מקבלת עליה השבת על ירי ההרלקה לפי שאינן יורעות להתנור שלא יקבלו השבת בהרלקה ולכן אחר הברכה לפני ההרלקה תהיה אסורה להרליק אחר כך. לאפוקי כשהאנשים מרליקין כנון בעת לירת אשתו או שהיא חולה או שאין לו אשה המה יכולים להחנות בלב שלם שלא יקבלו שבת בהרלקתם ולכן דרך האנשים לוטר הברכה לפני ההרלקה רהוי עובר לעשייתן

*) אולי צ"ל בע"פ.

ממש ורשאין אחרי הדלקתן לעשות מה שלכן חפץ כי השבת לא חל עליהן עריין. וכן אשה המדלקת ביום טוב אומרת הברכה קודם התרלקה.

תקפו

אסור להרליק מנר של שבת או של יום טוב נר של חול, ולחולה שרי.

תקפו

איתא בנמרא חייב אדם למשמש בנריו ערב שבת שמא ישכח רבו אצלו ויצא בה לרשות הרבים. ונראה לי ראפילו במקום שרגילין לערב שאין חששא זו כלום מכל מקום יש לו לעיין אם יש לו בשקים שלו העשויים בבגדים מעות או שום דבר מוקצה. אכן מי שמחליף בנריו לשבת אין צריך לזה.

תקפה

סרר קבלת שבת שנהנין בו פה מחרשים מקרוב כאו הוא מנהג יפה וטוב, ומי שיאריך לו הזמן לקבלו כקהל בנעימות שיר הלא יוכל לתקרים עצמו זמן קטן ללכת לבית הכנסת ולומר המזמורים והשיר בנית הכנסת ביחוד.

תקפט

אין מנהגי לומר בקבלת שבת חרוז הראשון דלכה רורי לקראת כלה מפני שאין אנו נוהגין לצאת מסקים למקום כדי ללכת לקראת שבת כמו שהמנהג בארץ ישראל לצאת לפחות לחצר בית הכנסת וכמו שהאריך בזה בסדר היום ומפני טעם זה אין אני אומר החרוז דלקראת שבת לכו ונלכה רק אני אומר במקומו לבבתי שבת מלכה כדי למלאות הלמ"ד מחתימתו של המחבר שיר זה שהוא המקובל הנרול מתור"ר שלמה הלוי אלקבץ שהיה רבו של המקובל המופלא מהר"ר משה קרדוזר. השיר שמוכר בו בן יוחאי אינני אומר לרוב עומקו בקבלה.

תקץ

ומי שאינו עושה לא זה ולא זה יקרא לפחות שיר השירים כולו בטעמיו קודם מנחה ויאמר אחריו הבקשה בחיקוני שבת ואז אינו צריך לאמרו בשבת קודם סעודתו כמו שהוא בחיקוני שבת. ואם אין לו פנאי לאמרו קודם מנחה אז יאמר חלק ממנו קודם כל סעודה עם ח' פרקים משבת כמו שהוא בחיקוני שבת רק שיאמר קודם מנחה ר' פסוקים משיר השירים שסימנם יעקב, ואלו הן, ישקני, עורי, קול, באחי. והוא ראשי תיבות יעקב.

דינים השייכים בבית הכנסת בכניסת שבת.

תקצא

אכתוב לפרש טעם המנהג הנהוג כינינו בשינוי סרבל המיוחד לשבת ויום טוב על פי קבלתי כי כל מנהג אבותינו תורה ומה שלא ידענו הוא לקוצר

יוסף אומץ

רעחנו ואברהם ספרים הקרומים בנוירות שעברו על ראשי קרמונינו ויל, והטעם הוא כי בכמה מקומות אסור ליהודים לטלטל ברחובותיהם לבית הכנסת לכן עושים הסרבל סגור בצד ימין שאולי אם יבא אדם על ידי משנה לפשוט ידו הוף לסרבל ליטול חפץ או ספר או מה שהוא ירגיש שהסרבל סגור ויעכבהו מליקח החפץ או מה שהוא ועל ידי כן יזכור שהוא שבת או יום טוב. אחרי כחבי מצאתי כרשרות בן שועיב בשם המררש שהמקושש נכשל שעל ידי שיצא בלא ציצית לא נזכר שהוא שבת. ולכן צריך האדם להתעטף בטלית או בגליסה או בסרבל, עד כאן לשונו. ומפני שהטעם בשינוי הסרבל הוא מפני איסור הטלטול חוץ לעירוב מה יקר בעיני מנהג ק"ק וירמייש"א שכל הליכתם בשבת חוץ לבתיהם הן לסעודה או לילך לזכר או לשפניהולץ לובשים הסרבל המיוחד לשבת, שבכל מקום שילך האדם לרחובות קריה איכא למיחש לאיסור טלטול.

תקצב

ועל פי טעם זה מוכח דלא יאוח עברי העושים סרבל של שבת כמנהג הרשים מקרוב כאו שפותחים הסרבל גם כערו השניה הפתוחה קרוב לאמה ומימים הפתוח בנקבים וקנעפ"א בתוכם ותופרים סביב במשי ממני צבעונים ולא משמע להו שינוי הסרבל שהוא מפני האיסור טלטול רק הוא לנו ועל פי טעם הנ"ל משנין בזה מנהג אבותינו שהוא תורה.

תקצג

קרוב לטעם הנ"ל חמנה בק"ק וירמייש"א כשיש שושבינות שמעטפין הטלית לחתן בשינוי גדול מאד ואין שם רק בעל בית אחר או ב' תיודעים העטיפה הריא, ושינוי העטיפה ההיא הויא טעמה כי בימים הקדמונים לא היה שם עירוב והיו אסורים לטלטל מבית הכנסת לבית כרמשמע במהרי"ל ומפני שהמנהג שהחתן הולך מבית הכנסת לביתו בשבת של השושבינות מעוסף בטלית והשושבינין מליון אותו כרי להטיל בפניהם הטלית לכלה וכמו שכתב הרוק"ח מלחיה בטעמיה ויש לחוש שרמ"א לטלית מקופלת רהוי משוי לכן מעטפין אותו באופן דלא הוי כמשוי.

תקצד

וכעין טעם מנהג שינוי הסרבל כנ"ל שמעתי שיש מנהג ותיקין למי שהולך בחול המועד של פסח בראש כל חצות הערלים ובבתייהם ויש לראונו שיצטא האדם ויבא לשחות שכר ולדירן שרגילות להיות יומא רשוקא בימי הפסח ויש כעלי בחשם שהולכים מבוקר עד ערב ברחובות קריה ואינם חוזרים לביתם ויש לראונו שלמלאות נפשו כי ירעב יפשע על פה לחם לכן חסץ לקנות אצל הפלטר לכן המנהג הוחיקין ליקח בירו פרוסה קטנה ממצה בכל מקום שהולכים

יוסף אומץ

בין הערלים, וכאמת באו לירי איזה אנשים לסדר להם חשוכה על ששחו בימי היריד כחול המועד של פסח שחר על ידי שכחות הפסח כשררת עסקיהם. לכן שומר נפשו ירחיק מהם ויקח פרוסה מזה כירו.

תקצה

בעיני יפלא על מה שראיתי קרובי חמת הרחוקים בקורא מראים בשבת אבילות בשינוי מלבושים יותר מבחול, בשלמא בחול יש סמך לזה כגמרא שקרובי האבל יחאבלו עמו מפני כבודו ושלא כפניו אין לנהוג אבילות אפילו בחול והן עתה נוהגין דוקא אבילות בשבת אפילו אין אבל חי פה ואפילו רחוקים מאד. ומפני שראיתי בהנהגות מהרמא"י בשם גדולי אושטרייך סמך למנהג זה לכן אין לבטלו. אכן גם שם מוכח דוקא כפני האבל והקירוב במאד כגון פסולי ערות ולהחאבל גם בחול מהקבורה עד אחר שבת ראשון ברחיצה וכיוצא וממילא המנהג שלנו שמראים אבילות לרחוקים ושלא כפני האבל ודוקא בשבת ולא בחול הוא בעיני קרוב לחלול שבת.

תקצו

אכן מפני איבת החיים לא מנעתי עצמי מלשנות כגרי שבת בפסולי ערות החיים היכא ראייתנו רכמה רברים האסורים החירו חכמינו ו"ל מפני איבת, אבל על כל פנים יחאבל בחול גם רבר מה מפני שלא יהיה נראה כחלול שבת וכן נהנתי. שנינו מלבושים אלו נהנו בשבת ראשון ליריעת הקרובים אפילו אחר שלשים.

תקצו

מנהג יפה וטוב להרליק כל זמן החפילה בבית הכנסת על מקומו נר שעוה אכן יש לדרקק שלא תהיה מצוה הבאה בעבירה גדולה שבימות החורף פעמים מאחרין לילך לבית הכנסת עד קרוב לבין השמשות שאז אסור מראורייתא לכן לכשיהיה לו שום ספק בלבו אם הוא בין השמשות או לאו אל ירליק שום נר כי ספק דאורייתא לחומרא. ומי שירא לדבריהם יעשה גרות שלו גדולות ויקדים ללכת לבית הכנסת וירליקם חיבה ועל כל פנים שיהיו דולקים והולכים עד נמר התפלה.

תקצה

והמנהג שנותנים מחרש לעשות ריח בבית הכנסת כנניסת שבת לא ישר בעיני מפני ולפני עור לא חתן מכשול בכישול ברכה שמחויבים לברך בורא מיני בשמים כי רגילים לעשות הריח מנענליך העשויין לעשן.

תקצט

ברכת מנן אבות ברכרו אין הקהל מתחילין בה רק כמנן אבות, ואם יתחילו מראש הברכה הוי ברכה לבטלה.

יוסף אומץ

דיני ליל שבת.

תר

כתבו הסור ושלחן ערוך סחמא כלי שום חולק וכשיבא לביתו ימהר לאכול סיד וטעמיהו ממה שדרשו חכמינו ו"ל זכרנו על היין בכניסתו רצונו לומר חיקף משנכנס השבת. ובסדר היום הזהיר מאד על זה וכתב שאפילו בכיה הכנסת לא יתעכב הרבה ותיכף בהכנסו לביתו יקדש סיד ולא יפסיק וכל הזריו להקדים לקדוש היום הרי זה משובח. ואף שבסמך ברכה כתב בשם מהר"ם וכל בו ומהר"ש שלא אכלו חיקף אחר יציאתם מבית הכנסת אם היה עוד היום גדול וטעמיהו משום לא יקדים ולא יאחר גם כתב שכן כתב הנאון מהר"ר ליווא מפרגא ו"ל בספר גבורות ה', אבל לפי עניות דעתי אין הוכחה מבריו כלל לתחלת הסעודה רק על סופה שצריכה להיות סמוכה לתחלת הלילה חוץ מהר"ם ראינו איירא וראי גם כן מהתחלה ואף על פי כן איך יעלה על דעת אדם שלא לנהוג כמו הסור ושלחן ערוך רבכל מילי בחריהו אנו גרירין לכן ראוי ומחויב כל אדם למחר ולקדש חיקף אחר יציאתו מבית הכנסת וגם על הרוב בני ביחו הם עייפים ורעבים ולמה יענה אותם.

תרא

אכן בהא מורינא שצריך שימשוך אכילתו ער הלילה ממש או לפחות ער שקיעת החמה, ראף שהרשות בידו להוסיף מחול על הקדוש ונימא דאחר שקבל עליו התוספת ההוא לשבת יצא בו ידי קדוש וסעודה מכל מקום ידי נרות וברכתך לא יצא שהרי כתבו הפוסקים שצריך ליהנות מנרות שבת ולכן הזהירו שבקץ יש לעשות נרות ארוכים שידלקו ער הלילה דאם לא כן הוי ברכה לבטלה. אכן הנאון מהר"ל הג"ל כתב כהרי"א שאף ידי סעודה לא יצא. לכן נראה לי ששום שבלילות ארוכים מצוה להאריך בסעודה לפחות ער כרי שיהנה מאור נרות ההדלקה ואם אפשר לו להאריך ער סמוך לצאת הכוכבים כרי שיאכל קצת הסעודה בלילה מה טוב ומה נעים ולכן יאריך או יונגן הוסירות יותר כרי להמשיך ער הלילה או ליסור בתוך הסעודה אבל באופן ההיחר דליכא למיחש שמא יטה שלא יהיה הפסדו יותר משכרו. ואפילו בין המערים וכל שכן בימי העומר נראה לי ריש לומר הוסירות קול נמוך קצת או בנינו שאינו משמח בנינו הוללות וכיוצא. וכדי שיוכל האדם להמשיך סעודתו בלי שיחה בטלה והיתול תקנתי שיר חרש לליל שבת וכו אספתי כל דיני נרות שבת הירועים לי ובכל החרוות הראשונות מחצאי הסוגרים הן לישנא רקרא ומסימות בערב וכל סוגר סיוסו והיה לעת ערב יהיה אורה כרי שיהא ניכר מתוכו על מה ארניו הוסבעו ולכן לא הארכתי בסידורי זה מדיני נר שבת כי סמכתי על הקורא או משורר שיר זה ששם ימצא כל מבוקשו כרינים ההמה. ומפני שרוב דיני נרות שבת המה מצטרפים לאשה לכן

בארתי לכל חרוו וחרוו מהשיר בלשון אשכנז וגם כן בררך חרוו וגם כרי
לבלות על ידי אריכת הזמן הסעודה עד סמוך ללילה ואז אחרי אריכת השיר
יש לאכול ולשתות עוד דבר מועט כרי לקיים מצות הסעודה כוסתה גם ירויה
בוה שיקרא קריאת שמע בזמנה אחר שקיעת החמה.

זה הזמר שייך לשבת כמבואר לעיל.

אומרה ואשירה, אל מול פני המנורה,
אל עבר פני האירה, עד שיחמלא הבית אורה.
נר מצוה ותורה אור להוכיח, עד בוא יום הגדול והגורא.
יצאחי לשוח בשרה לפנות ערב, והיה לעת ערב יחיה אורה.

איך חיל וינגן היינט, ניגן רען שבת ליכט,
ריא ניגן מיר האבן גישיינט, רז מן ויא רורך ריא שטוב וזכט.
אויף ריא שבת ליכט אליינט, איז רז ליד גיריכט,
צו זינגן איבר רעם טיש ניגן נכט.
רען ווען עש איז נכט, שייגן ערשט ריא ציגד ליכט.

יבוא היום ויפנה ובשירה עורני, כאשר ארכו לי הימים.
כלילה להחענג בסוב מערני, ולא תאיעזו ביום חמים.
יען שרנא בטיהרא מאי אהני, שנו לנו חכמים,
יאכל עד לערב. והיה לעת ערב יחיה אורה.

חיל איך זינג ווערס עש נכט ויין, ווען שוין דער סג איז לנג.
וא עש איך זינג איך ריא נכט תיניין, ווען שוין ביא טאג איז רער אנסטנג.
ביא טג הבין ריא ליכט קיין שייך, פר רינט מן מיט רעם עשן קיין דנק.
ער זאל עשין ביו נכט, רען ביא נכט שייגן ריא ציגד ליכט.

ובלכר שלא יקרים ולא יאחר, להעלות את הנרות.
בעת הכנסת כלה למהר, כאשר השעה עוברת.
ספק חשיכה להזהר, מכל מלאכה עצרת,
מערב עד ערב. והיה לעת ערב יחיה אורה.

צו פריא אונ' צו שפוט זער, זאלשטו נים אנשצינדן.
ווען איין בריילפט ווער, ווערס עש נכט גישיינדן.
אם זיגטער ווען ער קוסט ווער, זאלשטו נים מער ערשט פינדן,
פון נכט ביו חידר נכט,
ווען אם שביחת צו נכט, ווערס מן ציגדן ריא הכרלה ליכט.

פרח הגפן הגעז הפירות, הרודאים נחננו ריח ננים,
או סוכה לצל יוסם כחצרות. שמה לא יאכלו האיתנים,

יוסף אומץ

כל מברכין על הנרות, אם לא יאותו כאכלם המערנים,
כי ינטו צללי ערב, והיה לעת ערב יהיה אורה.

אים נארטן דא אלש שטים אים פאלוס בלוס, אונ' אלש רש וואל ריכט
אין איינר סוכה דא מן אים שאטן רוט, עשין דיא ורומן ניכט.
דיא ברכה איבר דיא ליכט איז ניט גוט, ווען מן זיא איבר רעם עשן
ניט ויכט,

ווען זיך סכט ארכייד דיא נכט.
רען ווען עש איז נכט, שיינן דיא ציגד ליכט.

נר שמן ופתילה יפה בחרו לכם, ששהא שלהבת עולה מאלה.
וזר לא יקרב באהליכם, להיטיב את נרותיה,
ממלא ומרליק נר לקטניכם, לפתח חטאת רובץ כל באיה,
מנורת הזהב ונרותיה לכער כערב, והיה לעת ערב יהיה אורה.

גוט איל אונ' צוכן סוט אייך דר וויילן, צו רעם אנשציגן,
זא כישוערעט איר ניט אייער וילן, מיט רעם שבת ווייבר ויגדן,
דיא עבירות וויינן ניט צו דער צילן, מיט רעם ליכט דיא מן ברענט
רען קיגדן,

דיא לויסמ' זומפט רען אנדרן ליכט אנשציגן, פר נכט.
ווען דא ווערט נכט, שיינן דיא ליכט.

הרלקחי שני המאורות, במששלת הלילה,
ושניהם בפחילות משוורות, לעמח זכור ושמור עולת.
רשות להעלות שלשה קני מנורות, אם נרות שבת אחר לא העלה,
ביום ההוא ער ערב, והיה לעת ערב יהיה אורה.

דיא ליכט פון דער ניוולטינג נכט, זול ויין נצווערנט אלי בידה,
גיגן זכור ושמור איז עש גיסרעכט, וויא אין עשרה הרכרות שטים,
ררייא צו אנשציגן מוז מן הבן אין אכט, ווען רש אנשציגן איבר ניט,
אן איינס פרייט צו נכט.
רען ווען עש איז נכט, מוז זיא שיינן דיא ציגד ליכט.

רוננים נוסדו יחריו, שהאשה היא העולה על סוקרה,
היא ככחה נרו של עולם לחסיריו, בנר של שבת יהיה הודה.
פנה האיש לא עשה ידיו, ובח מלך פנימה כל כבורה,
יצא אדם לפעלו ערי ערב, והיה לעת ערב יהיה אורה.

רש גיבט פון רען אנשציגן, איז רען ווייבר גיבטן אליין,
רען חוה הוט פר לויטס מיט אירן ויגדן, רש ליכט פון איר מן.
אך לון זיך זיא דא היים פיגדן, אכר ניט אזא דער סאן,

יוסף אומץ

וען ער קומט פון פעלד ניגן נכט,
וען עש חיל ווערן נכט, מוז ער אנצינדן דיא ליכט.

יש אחר ואין שני לו, ואין עור כנגדו,
או שאינו בהיכלו, כי ירם הדרך לנגדו,
נרודה בחדר מסות אהליו, להדליק ישכיל ידו,
כבואו מן מעשהו מן השרה, לעת ערב,
והיה לעת ערב יהיה אורה.

ראך ווען איינער ווער אלאן, דו ער און זייב ווער,
וויא ווער ניוואנדרט פון מאן, אדר ווער קרנק זער,
אדר איר קינר בעט נינג ערשט אן, אנצינדן מוז ער,
וען ער קומט פון פעלד ניגן נכט,
וען עש חיל ווערן נכט, מוז ער אנצינדן דיא ליכט.

חייב אדם לכרך עובר לעשייה, וכהדלקה לא זו הדרך,
פן קבלת שבת יהיה. סדר הברכות כנשיאת כפים עורך,
לכבוד הגר מראייה, משאח כפים מנחה ערב.
והיה לעת ערב יהיה אורה.

מן מכם דיא ברכה ניכט, אי דו אנצינדן איז נישטאן,
רען מיט רער ברכה איבער דיא ליכט, מעכט ער שבת אויף זיך נינומן זון.
דרום הלם מן דיא הענר פו רש אנזוכט, אונ' זנס דיא ברכה ווען מן
האט אנצונדן שון

אויף היבן דיא הענר קינן נכט,
רען ניגן נכט, ברענן דיא ציגל ליכט.

נעימה הברכה נגמרה, תשאונה כחפילה,
על בניה שיאירו בחורה, ויהיו סאנשי סנולה,
ובכנה תחיא התפלה נבחרה, ואל שער השמים עולה,
והשער לא יסגר עד הערב, והיה לעת ערב יהיה אורה.

וען זיא האט אויז ניוואנט דיא ברכה, ואל זיא ביסן ביא רעם ליכטער שיינ,
דו אירן קינדער ואלן זיין זוכה, צו חואל לערנן אונ' פרום זיין,
דיא ועלבני ברכה האט קיין ערכה, זיא נישט אין רש הימלש פפורט היינין,
דיא פפורט ווערט נישט צו נשלאסן ביו נכט,
ווען עש ווערט נכט, שיינן דיא ציגל ליכט.

יום הששי ויכלו בחזכירו, נוכח הנרות יכיסו עיניו כמראהו,
אחת מחמש מאות ירבה להאירו, אשר פסיעה נסה תחסרהו.
רנת קרשא רבה בשירו, עפעפיו נגר היין ישירהו,
וישכרהו ויצא בערב, והיה לעת ערב יהיה אורה.

ווען מן ויכלו שפריכט, ויכט מן ריא ליכט אן,
רא פון בעשרט זיך רש גיויכט, רו פון רעם גרושן שרים ווערט קליין,
אין רעכט קירוש האט מן רו אנגיויכט, אין רען וויין אליין,
דראן טרינגט מן זיך פול ביא נכט.
ביא נכט, ווען רא שיינן ריא ציגן ליכט.

לכמה מעלות טובות שבנרות הללו, קורש הם אפס קצהו,
להעלות נר חמיר מהם פרושים יחרלו, אח ה' באורים כברהו,
יכסו ערות הקסן ונללו, לעסת המנורה קרשהו טהרהו,
ורחץ במים וטהר בערב, והיה לעת ערב יהיה אורה.
והיל מיר ריא ליכט ווא קעשטליך פיגן, זול מן ויא נים הלטן שלעכט,
אין ליכט פון אין צו אנציגן, איז אך נים נאר רעכט.
אך בירעקט איר ריא קיגן, ווען איר עפיו אונריין אן איז ועכט.
וועשט עש מיט וואשר רו עש ריין ווערט ביא נכט,
ביא נכט, ווען רא שיינן ריא ציגן ליכט.

נוכה דרכי אור המנורה, לא תקרא יחיד בתורת אל,
פן חבשל וחטה אורה, ואל תאמר לאיחיהאל,
גדול אני וכל אעבורה, מ'לנו גדול מ' ישמעאל,
יעץ וחלף לערב, והיה לעת ערב יהיה אורה.

ווען מן ריא ליכט שיינן ארקענט, נים לערן אליין,
דוא מעכשם ריא ליכט בוען ביהענט, נים זג נים מיך ניקש אן,
איך בין ראך פרום גינענט, או ר' ישמעאל איז קיין בעשרר מאן,
ער האט גילונט אונ' עובר גיוועשט ביא נכט.
ביא נכט, ווען שיינן ריא ציגן ליכט.

יצאתי ירי חובת, מאורי ליל שבת קורש,
נצורם כאישון בת, וחוכה לאור החרש.
נפישת הלכחא רכתי לשבת, לא אוכל להוכיר בגורש,
בעת מנחת ערב, והיה לעת ערב יהיה אורה.

פון ריא דינים פון פרייט צו נכט, בין איך יצא חאל,
הויט ויא מיט נגצר מסכ, דא קומט משיח אין מול,
העט חאל פיל דינים אויף שבת גמאכט, ווער אבר ניקש דריוו צו מאל
אצונדרט אזו שבוס ביא נכט,
ביא נכט ווען רא שיינן ריא ציגן ליכט.

חזקו לשמור שבת בכח ולאל, בפרטים וכללים,
ווא ואף אס כפר באל, כל עונותיו נמחלים,
אלמלא שמרו ישראל, שתי שבתות מיר גנאלים,
בפרם וחרו מואיבי ערב, והיה לעת ערב יהיה אורה.

יוסף אומץ

ווער רעם שבת רעכט הלס, מיט אל וויינס צו גיחער,
ווען ער שוין וונשט הנדלס מיט גיוואלט, פר ניכט אימש גאט דער הער,
היסטן מיר צוויי שבתות כלר, ווערט משיח קומן צו ציהן רא אהער,
ווערט שוויגר ווין אז ריא וועלף בייא נכט,
ווען ווערט ווין שטיק נכט, ווערט ווין אלו פול ליכט.

לשבת וחנוכה.

ואלה דברי האחרונים, מנר מצות ותורה אור שבת וחנוכה,
נרות חנוכה להדליק ראשונים, סרס קבלת שבת בהרלקה כחוקה,
במצאי שבת מדליקין סרס הכדלה עונים, דבאפוקי שבת חתא
ארוכה,

מוצאי ערב, והיה לעת ערב יהיה אורה.

גוין וויל איך פון שבת וחנוכה וינגן מער, דו מן ריא חנוכה ליכט פאר
צינר אן,
אי דער שבת קומט צו ציהן רא אהער, מיט ווינן ליכט ריא מן אנצינר
דראן,
מיט הכדלה איילט מן ניס וער, ריא חנוכה ליכט מווא פאר אנצינרן
אירר מן,
ווא ניס דער שבת אין ריא נכט,
ביו מן אם שבת צו נכט, הוט אנצינר ריא ליכט.

לשבת וליל פורים.

שרי קורש נתאחר איש כרעהו, שבת קורש ויום פור המיוחד,
ביום הששי ישכמו כבוקר שכר יררפהו, אכילה ושחיה כרת אין
אנס לאחד,
כי השבת לנגיד עלי ימים קום משחהו, ליתן חלק לשבעה
כשניהם יחד,
כארבע עשר לחורש כערב, והיה לעת ערב יהיה אורה.

פורים אונ' שבת דער ווערט, ווינן צו אנגער קומן היינט,
דרום האט מן פרייא סאפר גיעערט, האט אבר מוון אויף הערן ביא צייט,
דו דער הייליג שבת ניס ואל ווערן פר שטערט, מיט עשין אונ' פרינגן
ואל מן אויך לושטיג ווין ביא נכט,
רען ווען עו איז נכט, מואן שיינן ריא צינר ליכט.
וכל תלמידי שלי נוהרין לומר כל לילי שבת.

תרב

אין לעשות ניגונים כליל שבת ומוצאי שבת בניגוני זמרי הנכרים כמו כל מקרה וברכות עתים וכיוצא וכל שכן שלא יעשו ניגונים אלו בבית הכנסת ולא כמתחכמים למצוא להם היתר באמנם שכל ניגונים נגזרים הם אתם מאתנו בזמן שבת המקדש קיים שהרי מצינו מצבה שהיתה אהובה לפני המקום בזמן האבות אכן על ידי שעשוהו הכנענים חק לעבורה וזה שנה אותה הקדוש ברוך הוא ואסרה.

תרג

יש למחות לנקיבות המשוררות אפילו ומירות קול באשה ערוה אפילו כשהיא משוררת לברה כל שכן כשוכרים שוררים עמהן דהוי פריצות כמו שאמרו חכמינו ז"ל ושיריהם אין ערך לעונשן אפילו דליכא זכר. וזו שיש בידו למחות ואינו מוחה יהיה עונשו גדול מאוד והוא כאלו החיר עריות בישראל וכל זה מוטל על האב"ד ונבאי קהל להשגיח על זה כדי להרחיק מן העונש הנ"ל.

תרד

לא יאכל בחצר או בסוכה זר של שבת דולק בבית החורף אף כי רבים מתירים לעשות כן מכל מקום לא נכון לעשות כן לכתחלה שלא ליהנות כלל מנר של שבת שכרכו עליהן. ובמטה משה כתב בשם הגאון מהרש"ל לאיסור. ונראה לי אם השלחן עומר בחצר סמוך לחלון ויכול ליהנות מן הנרות של שבת שרי.

תרה

המקובלים כתבו שיהיה השלחן מסורר בכל סעודת שבת לפחות בארבע לחמין שלמין, והרוצה להחמיר כזמירות האר"י ז"ל תריסר ריפתא רנהמי מה טוב חלקו ויקח ב' בירו ויבצע מהתחתון.

תרו

יעמוד כשיאמר יום הששי ויכלו השמים משום רראשי תיבות הוא שם של ארבע. ויש מרקדקין לעמוד ער לעשות על דרך ועמרו שני האנשים אלו העדים, כי ויכלו הוא ערות שכרא הקדוש ברוך הוא שמים וארץ.

תרז

וואריך על שלחנו ויהענג כפי יכלתו ויומר ומירות השייכים לשבת קורם ברכת המזון, וטוב לנקות השלחן קודם הזמירות מן הפירורים וכיוצא, ואם יתאוה תאוה לאכול או לשחות כיניהן יענג עצמו בתוך הסעודה בזה. אכן

הזמר של צור משלו אכלנו ראיתי נוהגין לומר אחר ברכת הסוון, ונראה לי שהטעם הוא כי אין לומר שבענו והוחרנו עד אחר סילוק השלחן מכל וכל.

תרח

מי שנוהר שלא תבא לביתו נכרית להרליק ולמלא את הנרות תבא עליו כרכה כי אני בעניי לא ידעתי שום היתר לזה, ואפילו אם הנכרית מרלקת בלי אמירה אף על פי כן אסור ליהנות מאור ההוא ובהוצאה מועטת יכול האדם להשמר מאיסור הזה ובנרות בית החורף בלי שום הוצאה כלל רק לעיין לתקנם יפה כשמן הטוב, ואפילו מי שיש לו בנים קטנים שצריך לאור כל הלילה אם יש לו שמן טוב וכלי רחב או עמק קצת יוכל הנר לדלוק מערב שבת קודם הליכה לבית הכנסת עד חצות יום שבת וההוצאה מקורם בית הכנסת עד זמן שכיבה לא תהיה ר' פשיטים וכי בשביל זה יעבור האדם על דברי חכמים הלא יוציא לאכילתו ולשתיתו עשרת סוגים מזה. וכימי חורפי כשהיה לי נר בחדר המטות בשביל בני הקטנים היה לי קערה קטנה רחבה ומלאהיה שמן ושמתי ראש הפתילה מוצירטל באמצע הקערה והיה דולק והולך יותר מרצוני, כי הכבייה על ירי נכרי הוא איסור גדול שלא לצורך כלל רק מעט כסף נמאס.

תרט

ואם חיקן הנר קודם שבת ככל ראפשר לו ואירע מכשול או אונס שכבה מותר למי שיש לו בנים קטנים לעשות על ירי נכרי רהוי כחולה שאין בו סכנה. ואפשר שבאופן זה גם הנרות שעל השלחן מותר על ירי נכרית מפני כבוד שבת אחרי שאונס הוא שעשה כל מה שעליו לעשות שהיו ראוי שירלקו עד אחר האכילה, ואפילו בשפינהולץ או זכר בשבת שקודם המילה יוכל לתקן הכל קודם שבת בהוצאה מועטת שיעשה נרות קטנים משעוה כעין אותן של חלב משקל האחד ב' לוס ויעריך הוצאה היתירה משל חלב ולא תהיה ה' או ו' לבנים, וגם אולי ישאל מעשיר פמוט גדול וימלאנה קודם לשבת תלם היא רולקת והולכת בכל נרותיה עד סמוך לחצות הלילה ויותר, ובדירי הוה עובדא כזה וכוה שיהיו הנרות רולקים והולכים כאות נפשי. והנה האדם העושה נישואין מתציא עליה כמעט כמאה רייכסטהאלער אן אפשר שלש מאות וארבע וחמש ויקמץ במקום כבוד שמים למעט ולזער תלם הלא יבזש ויכלם האדם ואין זה כי אם רוע לב.

תרי

בשבת אסור לתת החתיכות לחם שקורין שניסן לתוך המרק אפילו בכלי שני כל זמן שהיה סולדת בו רהיינו הקערה לדעת מאן רסבירא ליה ריש בישול אחר אפיית, ואבי החסיד ז"ל נהג כסידר ההוא ולא הניח ליתן החתיכות לתוך הקערה עד כי הניח אחר סבני הבית מצבעו בחוך

יוסף אומץ

המרק זמן קטן ולא היה סולר בו וכן נהגתי אחריו עד שאחרי שהיה קשה עלי שהמאכל יהיה כמעט קר וחתיכות הלחם נשארו קשין ויגעתי ומצאתי היתר אחר לשפוך המרק מהקדירה לקערה ומקערה על חשניטן שבכלי שלישי רעירי מכלי שני ליכא מאן רמחמיר ביה וכוה יש עונג שבת בפרס למי שאינו בריא כמוני שערב ובריא לו לאכול מרק חמה.

תריא

ידוע שאחת מחקנת עזרא לאכול שום כלילי שבת, לכן כימות הקיץ שאיננו חריף כל כך אוכלין אותו בלי ביטול וכימות החורף אוכלין אותו כתבשילין מפני שקשה לנוף ויש לחוש לכל חשקצו אם אוכלם חי.

תריב

עונת לילי שבת שכחתי למעלה ממנהג אשכנז הוא מנהג טוב ויפה שניכר כבוד שבת לקטן ולגדול. ושמעתי מעשה שאירט בימים קדמונים שעל ידי עונה הנ"ל נחנלל זכות שלא נשבה חינוק אחר בין הנכרים שפעם אחת נשבה חינוק אחר ותוליהו השבאים למקום אחד שהיו ררים בו יתורים והיה כליל שבת במלון שהיה החינוק עם שוביו ככה החינוק בכייה גדולה וסרת אחר האכילה שביקש ליטורו חלקו מעונה הנ"ל ולא יכלו השבאים להשקטו עד כי הוליהו אצל יהורים ועל ידי כן נחנלל שפראוהו על כן ראוי ליוהר בהם.

תריג

והרבה נוהגים לאכול ולחלק במקום עונה הנ"ל מוליחא שקורין פשטירא הוא זכר למן שמכוסה למעלה ולמטה כמו המן וכן הוא במהר"ל וסנהג אשכנז אחריו. ואף על פי שכתב מהר"א בהנהגותיו בשלחן ערוך וזה לשונו לא ראיתי לחוש לזה, היינו בארץ פולין אבל במדינות אשכנז ראוי ליוהר לעשות כמו שעושין פשטירא לפני אורח חשוב מכל שכן לכבוד שבת מלכתא.

תריד

ויראה להרבות בברכות בשינוי פירות או מה שיהיה או בריח כרי למלאות מאה ברכות אכן בוהירות גדולה שלא לבוא לירי ברכה לבטלה או ברכה שאינה צריכה כאשר הארכתי מזה בסדר התשובה שלי.

תרטו

נוהגות המשמשות כבית להריח הקערות ושאר הכלים במים חמין ולנקיהן אחר כך בסמרטוט, ושחים רעות עושין כזה חרא רעל הרוכ הסמנת סיס החסין אינה בהיתר ואף אם היתה בהיתר ואפשר דבהרחת גם כן אין

איסור אכן הנינוב אסור משום סחיטה שהיא אב מלאכה ראורייחא רהוי מסיק רישא רניחא ליה כרי שלא יהא הסמרטוט בלוע ממים.

תרטז

אחר האכילה אם רצונו לישן ילך לשכוב וערבה עליו שנתו ועונתו אף אם כחול הוא רגיל ללמוד שעה או שעות כלילה בשבת אל יבטל עוננו. ואכן כימות החורף שהלילות ארוכים ילמוד כאות נפשו אכן דוקא שיש עליו שומר שאינו קורא ולומר עמו שצוה לו הלומד שישניה עליו שלא יטה השמן אצל הנר או הלומד עמו בענין ובספר שהוא לומר גם הוא יכול לשמרו אבל אם השומר לומר ענין אחר אפילו באותו ספר שיש לפני הלומד אין שמירתו שטירה ואסור לו ללמוד, ובספר אחר אפילו אם לומר גם אותו ענין אסור לפי דברי מהרי"א ז"ל.

תריז

בהנחה מנהגים טירנא איתא שמהר"ם ז"ל למד כליל שבת לאור הנר הקבועה בעשושיה הסגורה במנעול.

תריח

ועל כל פנים לא יקבע עצמו לשיחה בטילה כליל שבת או ביומו ובקושי החירו שאלת שלום בשבת וכל שכן שאין לו להתעורר על הרחובות בשיבת קרנו והליכתו אף על פי רבחראי מצאו היתר לשיחה שהאדם מתענג בה כגון חרשים מכל מקום לאו משנת חסידים היא ועל הרוב על ידי ועד שהוא באין לכלל ר' כחות שאינם מקבלין פני שכינה שסימנם חשמ"ל והשבת לא ניתן לישראל אלא כרי לעסוק בתורה בעה שהם פנויים ממלאכתם כראיחא בטור בשם המדרש. והמקובלים כתבו שיש ללמוד בשבת בספרי קבלה, ונראה לי מעם נכון מפני שבשבת באה לאדם נשמה יתרה שהיא אורח חביב ואם בא לאדם אורח חביב וראי יכבד אותו במיני כיבודים שהוא נהנה מהם והנשמה אינה נהנית לא מאכילה ושתייה רק מלימוד ומלימוד הקבלה יותר מכל לימודים לכן ראוי לכבד אותה ממה שהיא נהנית יותר, והמעם שנהנית יותר מלימוד הנסתר ממלימוד הנגלה כי הנסתר הוא חכמת אלקית והנשמה היא חלק אלקי ממעל. אף על פי שאין לי עסק בנסתרות אבל עם כל זה לא מנעתי ליתן טעם הנון למקובלים הנ"ל.

תריט

ואנשי מעשה בארץ ישראל אין מרבין בשבת רק בלשון הקודש ומלבד הקדושה מהלשון בעצמה מסתמא על ידי כן נמנעים ביותר מרבור האסור והמנונה.

תָּרַךְ

גם הזהירו המקובלים מאד מכל כעס בשבת.

תֵּרָכָא

בחי העולם כתוב שאל ידבר בשבת מאותכו שמתו, ונראה לי רהוא הרין לכל כיוצא כזה שמביא לשכרון רוח.

דיני שחרית שבת בבית הכנסת.

תֵּרָכָא

ביום השבת בשחרית אין לו להשכים כבימות החול אם לו שרצונו הוא הענוגו. ועל כל פנים לא יאחר ששישמע קול השמש רופק לבית הכנסת.

תֵּרָכָא

ובימות החורף אל יתפלל לאור הנר מחוץ התפלה או תהלים ומעמדות אם לא שהוא רגיל כמה שיחפל ראו אין צריך עיון כולי האי או שיש אצלו שומר שלא יטה כרלעיל סימן תרס"ז, וכל שכן שלא יעביר שמחה לאור הנר הצריך רקרוק ביותר מפני הטעמים, ואפילו הציצית אסור לברוק לאור הנר.

תֵּרָכָא

אף מי שאינו רגיל להתעטף בחול בטלית של מצוה על כל פנים יש לו להתעטף בטלית בשבת. ולכן אם נפסל אחת מציעותיו אף על פי כן מותר לו ללבשה בלא ברכה משום גדול כבוד הבריות. ונראה לי דרוקא אם אין שכיני רוצים להשאיל לו טלית אבל אם יוכל לשאול טלית מהם וכל שכן אם יש לו בעצמו עור טלית של חול או אין היתר בעולם להתעטף בטלית פסולה.

תֵּרָכָא

בעיני לאו שפיר עברי במנהג חרשים מקרוב באו לקבוע זמן ררשה בשבת אחר תפילת יוצר מה שלא שער אבותינו כי יש חולים וזקנים ועובדות ומיניקות שיש להם צער גדול בעיני זה ואם מחענין על ידי כן ער אחר שש שעות איכא גם כן איסורא כרלקמן, ועור הרורשים או בטלו אנרא דפירקא רהיטא שאין להם שכר הליכה. ומוכח במטה משה סימן תע"ג שגם בארץ פולין לא היה המנהג כן כיסיו. ובבית יוסף כתוב בהריא לדרוש אחר סעודת שחרית ובעסק ברכה הביאו והמחבר ההוא היה מרוסיא שמע מינה רגם שמה המנהג כן. וברשי דברכות משמע איפכא שרב יוסף היה רורש בכל שבת קורם סעודת שחרית, אפשר יכול להיות שרב יוסף היה רורש הלכות שבת בשבת כרי לידע העם ריני שבת כראיחא במררש ויקהל

יוסף אומץ

אבל האירנא הררשנים מאריכין בררוש ומחרצים נמרות מה שלא בא לעניני שבת אלא להראות את חריפותם ובקיאותם ומאריכין מאר מאר כמה פעמים עד אחר חצות ומן רב והו ראי איסור נמור. וכזה מיושב תמידתי הנ"ל.

תרכו

כשמוצאין טעות בספר תורה אם היא רק בחסירות ויתרות לית לן בה ואם הענין משתנה על ידי כן אם קרא הקורא בפרשה שנמצא בה הטעות נ' פסוקים או סבך חכף לאחריה והעולה אחריו מתחיל בספר תורה הכשרה במקום שפסק. ומוכח במרכי במנילה דאם נמצא הטעות בפחות מנ' פסוקים סמוך לפתוחה או סמוכה אל יברך עד גמר הפרשה. ולולי שאין משיבין את הארי לאחר מותו ובפרט קטן כסוגי הייתי אומר רבוה ליכא משום נזירת הנכנסין והיצאין ראושא מילתא טפי בתוצאת ספר תורה אחרת. *) אכן אין לזוז מרכי הנאון מרכי. וכן אם הוא אחרת בספר תורה או בחולו של מועד שצריך לגמור הפרשה ההיא ואין רשאי להוסיף. וכתב גם כן שם שאין סבך לאחריה עד סוף הפרשה בספר תורה השנית.

דיני הפטרה

תרכו

משום דמי שעלה לספר תורה לא יפטיר אם יש אחר בבית הכנסת שלא עלה וידוע להפטיר. וכן ראיתי חכמי עירנו נוחי נפש מקפידים על זה אף על פי שמקורב שינה מאן דהוא המנהג.

תרכח

כתוב בספר היום ראוי לבין לברכות המפטיר שכולם עולים למאה ברכות ועוד שברכות ההפטרה הם ענין גדול וכו' ולא ראוי להפטיר כי אם לגדולים וכו' ואני משחדל על זה לומר אותם אני בעצמי והיא מצוה רבה כו', עד כאן.

תרכט

לא יענה אמן אחר דבריו וצדק שאין שם סיום הברכה, כן הוא בטור. ולכן המפטיר לא יגלגל שם את הניגון בנעימותו כאלו הוא סיום שלא להכשיל את הרכיבם.

תרל

אוחם השוחים במזקי תיין שרף או יין מבושל קורם הסעורה אפילו אחר שהתפללו מוסף בצבור נכשלין באיסור גדול ראסור למעים מעם קורם קירוש. והרצים לתקן איסור זה על ידי שמקדשין על שחייתם על הרוב לא

*) בתנא דר' משה מיינץ: שייך מ"ח קליה.

יוסף אומץ

הועילו כלום בתקנתם כי מסתמא אין להם כי אם רק מעט אין שלא כשיעור ואם תמצא לומר שהכלי מלא אף על פי כן אין רגילות שישחה כשיעור המפורש לעיל ואם תמצא לומר שהאחר מהם שחה כשיעור שבוה יצאו כולם ידי חובת קידוש מכל מקום אין רגילות לאכול ולשתות עוד רק היין שרף ופיני מחיקה ואם כן אף ידי קידוש לא יצאו כמו שכתוב כלכוש סימן רע"ג בהרי"א. לכן יש להפריש הבחורים והנערים המנוערים ממצות משחיית יין שרף בזמן הנ"ל גם יש לענוש המוכר להם כי הרבה קלקולים היין שרף נרם לבטל תפילה מוסף בעשרה וכמה בחורים שותים ער שהם שכורים ושוכחים מלהתפלל מוסף ואם תמצא לומר שלא ישכח והא שיכור אסור להתפלל, גם גוילים וחוסמים כדי למלאות נפשם והענוגי נופם, גם ידוע לאו עכברא נגב אלא חורא נגב. על כן ראוי להשגיח על זה.

תרלא

בשלחן ערוך כתוב מותר לברך המסוכן בו כיום, אכן מהררי"א אסר ותיבא ראייה ממיימוני והנהיג מנהגים הכיאו רבריו מהרי"ו משמע דהכי סבירי להו. ונראה לי רלא פליגי רגם בשלחן ערוך לא התיר לסתם חולה שאפשר להמחין עד יום א' רק דוקא לחולה המסוכן בו ביום רמשמע פתאום לפי שעה. וראיתי חלכה ונוכרתי מעשה בימי חורפי שברכו בשבת אחר המנחה וילדת שקשחה לילד.

תרלב

בחורף איסור גמור הוא שתתן יהודית קררה לחוד התנור של בית החורף ביום השבת אפילו קודם שבווער האש בתנור רק הנכרית תוכל ליתנה לחוד התנור קודם שמבערת האש אבל לא אחר כך.

תרלג

כשמביאין החמין מתנור של קהל אני נוהג להטמינם בבגדים ושלא ליתנם בחורף לחוד התנור של בית החורף. אכן אין אני מתיר ליתנם על הספסל ולסומכם לצד תנור בית החורף והסיקל יוכל למצא היתר אם ברור שלא הועמרו החמין על גבי קרקע להטמינם או ליתנם בחוד תנור בית החורף (וגם אפשר שאפילו הועמרו על גבי קרקע יש היתר לכורכם כבגדים אם הקרירות למעלה מגוילים דוה לא מקרי הטמנה מכל מקום לא הנהגתי כך ולא ראייתי אבי מורי החסיד ז"ל נוהג כך) כן נראה לי.

תרלד

חיסום בית החורף אין לו שום היתר רק משום שהכל חולים אצל הצינה לכן כל ירא שמים וחרד לרבר ה' ישער בעצמו אופן הצורך לפי בריאותו ובכריות אשתו ובניו ולפי הטף ולא יחמם בית החורף בלי צורך מה וכל שכן שיש

יוסף אומץ

ליוהר ביותר אחר הכערה הראשונה שלא חביר הנכרית עץ יותר אם לא לצורך גדול אחרי שכבר בית החורף נחמסם. אכן להשיב ולהסיר העץ שבתנור נראה לי ראון קפירא אפילו פעם שנית.

תרלה

מי שלא קרא שמות קודם שבת על כל פנים לא יאכל בשחרית עד שיקראם.

תרלו

נראה לי דלאו שפיר עברי המאריכים בסיולים ושיחות ואפילו בדברי תורה ומאחרין אכילתן ומצערין בני בית וקטנים וקטנות שצריכין להתענות בשבת יותר מבחול רבדאי איסור גדול הוא שהרי הקפירה החורה במאד על צער בעלי חיים מכל שכן צער בני אדם ילדיו מעשה ידיו וכל שכן כיום השבת שלעונג ולא לצער ניתן. ובחריא כתבו הפוסקים ראסור להתענות בשבת עד ו' שעות וממילא דהקרימה היא מצות.

תרלו

יש לומר ושמרו קודם קידוש אפילו מי שאינו נוהג לומר ח' פרקים האמצעיים משבת כי אותם רגילים לומר עוד פסוקים הכתובים בחיובי שבת.

תרלז

כשיש מאכל שיש בו שומן יותר מראי כמו רשכיו טובא במאכל החיטין שאוכלין בשחרית ורגילות הנשים להסות המאכל עד שיהיה השומן בצר אחד ומסירין השומן מתוך המאכל בלי שום חיטין וכיוצא נראה לי דלאו יאות עברי ואסור משום כורר אף על פי שיש מחבירי שלא הורו לי הנראה לעניות רעתי כתבתי.

תרלט

המאכל שהוא בכלי ראשון כגון קרירה וכיוצא אסור להניס בו בכף או בעץ פרוז רמנים הוי כמו מבשל שהוא אכ מלאכה. אכן אם כרי לו שחתכישל נחמסם מאד על פני כולו שרי.

תרמ

ואפילו בכלי שני אם המאכל הוא עב ודבר גוש כפסעפר וכיוצא אסור. וראיתי בעיני במאכל הגיל שהועמר בתנור בבית החורף וקצחו היה קר וקצחו חם ועל ידי ההנסה נחמסם כולו.

תרמא

גם בשחרית יש להאריך על שלחנו ולהתענג בהענונים וזמירות. ועיקר הסעודה הוא כיום יותר מבלילה. ונראה לי שלכן נוהגין לאכול השאלנט והצלי דוקא ביום.

יוסף אומץ

תרמב

כבר כתבתי לעיל רהסרדקים נוהגין לאכול רגלים גם בסעודות יום השבת.

תרמג

איסור ליתן לנכרית בשבת חתיכה לחם וכיוצא מה שברור לו שלא תאכל קודם צאתה מהרחוב וממילא תצטרך להוציאו חוץ מן העירוב. אכן דרך כיבוד מפני ררכי שלום מה שאפשר שתאכל קודם צאתה כגון עונת שאלנש וכיוצא מפני שאין לה הרבה אף על פי שאין ברור לו שלא תוציאנו מן העירוב אף על פי כן שרי. ולכן בימים ההם שהיה קצבה שכר הנכרית לתת לה מכל בית ובית חתיכה לחם מלכר איוה פשיטים היה מנהג אבי שורי החסיד ויל לתת לה פשוט עבור הלחם ואנו בניו נהגנו כך אחריו לרצות ברצוי כסף. והן עתה שבמל שכר הלחם שנותנים לנכרית רק שהמנהג לתת לה עבור שימושה (שאינו חסיד) חתיכה לחם בזה יש ליוהר ליתן רבר שאפשר שתאכל קודם צאתה מרחוב והנחנתי לבני ביתי להבטיח לתת לה ב' פשיטים ביום א' עבור שימוש ההוא.

תרמד

לכן השכר ותלחם שרגילים להביא מבתי הנכרים איסור נמור הוא. אכן אם נכרי עומד סמוך לשער ברחובותינו והשכר בידו מבלי שיאמר לו יהודי להביא אפשר שהיתר הוא אכן טוב שיאמר לנכרי להעמידו על הארץ ואחר כך יקחתו היתודי, כן כתוב בתשובות מהר"ר משה מינץ סימן קי"ג. אכן במקום שאין אפשר להביא מים או שכר רק מחוץ לעירוב שרי מפני כבוד שבת וכן נהגתי במענץ כשהיינו מגורשים.

תרמה

איסורים הנ"ל מהמנהג שהיה ולחם שנותנים לנכרית ומילוי והרלקת הגרות וכיתא רגילים לעשות על ידי אשתו ובני הבית, ויש הרבה אנשים החרדים על רבר ה' אכן הנשים ובני ביתו אינם שומעים לקולם לכן לא אכחיר תחת לשוני בעט סופר את אשר עם לבבי אף שמצוה רבה לעשות שלום בין איש לאישו מכל מקום במקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד רבר וכל שכן לחלוק כבוד לאישו ויהיה כל איש שורר בכיתו וירבר על לבה ברכות שתקיים השבת כמצותו ויהיה לה הפסד מועט ושכר מרובה מאד, ואם לא תשמע לקול הברכות יורד עטה לחייה וכל שכן עם בני ביתו ולא יהיה רשע לפני המקום לא כחילול שבת ולא כשום איסור אחר.

תרמו

בשבת חסרים י"ו ברכות מסאה ברכות אף על פי שמכרך על היין בכל סעודותיו אחר המון ברכה ראשונה ואחרונה על ידי ששותת כשיעור הידוע.

וכתב הסוד שיכון לכרכות הקורא בחזרה ולכרכות המפסיר. והנה כבונה זו יש די והותר מק' ברכות אכן בעל נפש יראה שיכרך בעצמו ק' ברכות ויש לו למלאותם באספרסקי ומגרי וריחני ואשר יצר, וצריך דקרוק גם והירות גדולה שלא יצא שכרו בהפסדו בכרכות שאינן צריכות או בכרכות שלא כרינן דהוי תרתי ברכה לבטלה ואכילה בלי ברכה דהוי עונש גדול רחמנא ליצול, והדבר צריך תלמוד מפי חכם מובהק כי אי אפשר למצוא בשום פוסק פרטי רינים אלו על בורין באר היטב. ועל כל פנים לא יאכל פירות זה אחר זה ממין ברכה אחת ויכרך בכל פעם רק בהפסק זמן כיניהם ושינה מקום והפסקת שינה ועשיית צרכיו עריף מיניה.

תרמז

כתוב במטה משה שמהר"ם ומהר"י נהנו לקרות ויתו נועם כשרצו לישן שינת צהרים. כשעומד משינתו יכול ידיו בעירוי ג' פעמים כמו בשחר.

תרמח

אחרי שקם משינתו אם דרכו שאחר השינה חוזר ללימודו ואינו מאבר זמנו בשיחות יושבי קרנות איננו מחויב לחזור ולכרך ברכת החזרה, אכן ברכה ציצית של מלבושו צריך לחזור ולכרך אם ששם בשינתו.

דיני פרטיות מאיסורי מלאכות.

תרמט

עוד הלכתא רבתי לשבת ואל יהא קל בעיניך מה שאמרו חכמינו ז"ל אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות מיר נגאלים גם לאו מלתא וזרתא היא מה שאמרו חכמינו ז"ל כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובר עבודה זרה כאנוש מוחלין לו וביאר בספר חרדים דוירזו היותר הוא מכפר, גם מקרא דאת שבתותי תשמורו ונ"י הוא כפול כתורה מה שלא ירעתי עוד בשום פסוק ונראה לי שהוא לרוב חומר השבת גם אמרו חכמינו ז"ל מותר להלל שבתות הוא מותר לכל התורה כולה לכן הרצתה לפלס דרכו במאנו צדק ילמד מפי ספרים ומפי סופרים כל הדינים ודקדוקיה כראוי וישמע חכם ויוסף לקח בפרט באמירה לנכרי שכות בהדלקת הנרות וכל שכן בכבויין ובחמום בית החורף כומן שאין הקור גדול וכדיני הטמנה ושהייה כדי שיוכל לנהוג כראוי וכרן ויהיה שכרו גדול מאוד.

תרן

בענין עירובי תחומין רבה המכשלה תחת ידי יושבי ערי הפריז בכל פרטי ריניהן הן במה שמרכין שיעור אלפיים אמה יותר מראי והולכין אחר אומר רעם. אכן הסדירה ראלפיים אמה פסיעות כינונית הוא מנהג ותיקין.

יוסף אומץ

גם נכשלים בשיעור העירוב ובמין שאין ראוי לעירוב. עור מכשול גדול יש ביריהם שעל עירוב אחר הולכים כל השנה ואפשר שנאמר או נחלקל. גם כל האורחים תולכים על עירובו של בעל הבית אף על פי שהאורח לא ידע מהעירוב קודם שבת. גם הולכים על העירוב שלא לדבר מצות. ומפני שרוב יושבי ערי הפרוות אינם יודעים ספר לכן לא ביארתי כל הדינים רק מי יודע ישיב אותם מדרבם הרעה בכל הנגיל מתוך דברי פוסקים. ומרגלא בפומי שהיה מן הראוי וגכון לחכמי המדינות לשלח חכם אחר להתחלק בארץ ולשום בה לחקור בכפרים אחר כל הפרטים הנגיל וללמד כל הדינים עד שיהיו שגורים בפהם כמו שדרך לחקור השוחטים והבודקים על ידי חכם ולא כמו האידנא בעונותינו הרבים שאין רעתם אלא לקרוא להם אביר ואינם משגיחין אחר כל זאת וידוע מי שיש בידו למחות ואינו מוחה וכו'.

תרנא

בגר או מצנפת שיש עליהם נשמים או שלג או אבק אסור לערם אם מקפיד שלא ללבושם בלי ניעור.

תרנג

רטייה שנפלה מהמכה לארץ בשבת יום טוב אסור להחזירה ואין היתר רק על ידי ערל, וכל שכן ראסור להניח עליה רטייה חרשה. אכן אם לא נפלה רק על גבי כלי או מטה שרי. אבל אם היא מכה שיש בה סכנה נפשות אפילו אם נפלה לארץ ורטייה חרשה שרי. מיום עמרי על רעתי נזהרתי באזהרה גדולה בקינוח חוסמי כשהיתה נוולת דם שהיה בכגר ארום או המלוכלך בדם מסעם צובע ותייתי סבור שהיא חומרא יתירה מפני שהוא ררך לכלוך והנה האיר ה' את עיני שמצאתי בספר יראים וזה לשונו, וכן אדם שחחק באצבעו והדם שותה יזהר שלא יתן עליו שום דבר מצבע שאינו ארום מפני שצובע אף על פי שהוא מקלקל איסורא ררבנן מיהא איכא, עד כאן. ועוד מצאתי כן בפשיטות בבית יוסף ובשלחנו סימן שכ"ה וצריך עיון.

תרנג

צידת התרנגולים ביום השבת היא איסור סקילה ואף על פי כן מקילין בה מאד רובא דעלמא ואפילו טובים בעניהם, אוי לנפשוזם כי נמלו להם רעה, ואף על פי שמהרש"ל כתב להיתרא והביא ראיה מהנהות מימוני פרק י' טולכות שבת ומהרא"ש דאין צדין אני יגעתי ומצאתי לשון ה"ם והרא"ש באופן אחר מסה שהביאם הוא ז"ל ומשמע משם דסבירא ליה כהנהה מהרמ"א ראסור, ואפילו המחזיקין לא דברו רק בחצר שכלוב שלהם הוא שם דסעמא הוי מפני שחזרין לעת ערב מעצמן שם ואו הם ניצורין ועוסדין, רוק ותשבת כן ברבריהם וכן כתב הר"ן ריש פרק אין צדין סעמא

יוסף אומץ

רא וכתב עוד שם דהיא דאיכא זויות שיכולים להשמש שם אסור. ואם כן אסורים לצור התרנגולים אפילו בבית החורף וכל שכן בחצר גדול קל וחומר בן בנו של קל וחומר ברחוב, וקרוי בעיני לומר שיש בהם איסור סקילה.

תרנד

ולהשמש בתרנגולים או למשמש וכן להשמש בכלבים הוא אסור משום שבות, ואלו הם איסור חשמיש בעל חי קל בעיניך שהרי נחלקו גדולי הדור אפילו במסכתא במקדש בפרק אין דורשין. צידת זכוכים פסור אבל אסור, ואזוה שגשמו מלול שלהן ועדיין הסה בכית אפשר דאין בהם איסור סקילה שנוכל לומר שהן כנפודין ועומדין אבל מכל מקום לפחות מירי איסור שבות רחשמיש בעלי חיים לא יצאו כזה, ואף אם יש לדאוג שעל ידי כן יאכזרו אל יחלל שבת משום ראגת הפסד ממון ונאמן הוא בעל מלאכתו שישלם שכר פעולתו ואפילו אם הסה במקום דאיכא צערא ואפילו סכנתא נראה לי שאין שום חיתר למלטל בעלי חיים מפני כן וכן מוכח מדין בהמה שנפלה לאסת המים ומיחיה בטור סימן שיה.

תרנה

פרעושין אסור לצודן מהמלכושים או מהמטה וכיוצא רק מעל הבשר בשעה שעוקצין ונושכין את האדם, וההורגן חייב סקילה. לכן אסור אפילו למולל ביד שמא יגרם. כנה מותר להרנה כשנפלה ראשו אבל כשנפלה בגדיו אפילו כנה אסור להרנה אבל מותר למוללה בידו עד שיסאר בה רק חיות מעם.

תרנו

אסור לפתוח ספר שאותיות רשומים עליו על הנייר שרומה למוחק. ולכן אסור לאכול לחם או מצה הרשומה באותיות אם לא יתחוק האות כשהוא שלם מן המצה או הלחם הרשום באותיות טרם יאכל אותה. לכן מי שירצה ללמוד מספר כזה בשבת יסמך האותיות בריו קודם שבת באופן שלא יהיו ניכרים או יגרם בסכין, והעץ שחקק בו האות שרומם בו הלחם יוכל לעשות באופן שלא תהיה שם האות עליו. וכשאכלתי בכית חסי זיל נרמתי שחתך היריר התחתונה מהאליף של הסימן משמו הפרנס אברום ברייסינגן זיל.

תרנז

אסור חכמינו ז"ל שלא ימנה האדם אורחיו מתוך הכתב וכוה נכשלין הרבה אנשים כשעושין סעודה גדולה בשבת שרומין כל הקרואים קודם השבת על ספר שקורין צעמיל ומתוך הצעמיל ההוא נקראין האורחים לסעודה, וכן

יוסף אומץ

בשבת שאחר הנשואין שדרך העולם לשלוח מנות לאוהבי החתן והכלה ואבותיהם וגם זה ריכם כסל למו לרשום מקבלי המנות על צעמ"ל וכל זה אסור כנ"ל. וזכרני בימי חורפי שהיה מנהג פה לתקרים בשמחת כלה וחתן שתי שבתות לפני הנשואין שבת ראשונה היה קורין שפינהולץ קסנה והשניה שפינהולץ נדולה והיה אז המנהג שלא להזמין הקרואים לשפינהולץ קסנה קודם שבת על ידי השמש רק בשבת עצמו ועל ידי נער מתוך צעמ"ל כנ"ל ואחר כך הסכימו תאב"ר השופט אשר היה בימים ההם עם בני הישיבה ז"ל והכריזו בעונש גדול שגם בשפינהולץ קסנה יזמינו הקרואים קודם שבת וכן נשחרב בפשיטות עד קרוב לזמן הזה שהשפינהולץ קסנה נחבטלה מכל וכל ולפי זה היה גם כן איסור בצעמ"ל של שושבינים דספר תורה אלא הנח להם לישראל וכו' ראי אפשר למחות מפני האיכת הגדולה אם ישבת אחר מעם או בפעוט סדר המוקרמין והמאוחזין מה שאין כן בזמנן קרואים לסעודה שהזמון יכול לשאול לבעל הבית הרבה פעמים בהליכתו כי כן נתנתי בסעודתי בשבת שלא אמרתי להזמון רק ג' או ר' בפעם אחת כרי שלא ישבת לזמן אחר.

תרנח

שטרי הרוסות רהיני שטרי מקח וממכר ושטרי חובות ואפילו בכתב יהודית אסור לקרותם בשבת כל שכן נלחית.

תרנט

כתב הבא ממקום אחר אין חיתר לקרותו בשבת רק במקום שאין ידוע מה כתוב ביה רמצאו המקילין סברא לקולא דלמא אית ביה רבר פיקוח נפש, והחרד לרבר ה' לא יסמוך על קולא זו אם לא שיש באמת דאגה בלכבו לפיקוח נפש. ושכל מקום צריך שיניחנו הנכרי על נבי קרקע וינביוהו ואחר כך יקחהו היהודי ממנו והטעם דאם יתנתו הנכרי ביר יהודי היישינן רילמא יקחהו היהודי מירו סרם יעמוד הנכרי לפוש ואז עביד הנכרי עקירה והיהודי הנחה והוי פטור אבל אסור. ועיין בחשובה ר"ם מינץ סימן קי"ו.

תרס

בענין המדירה בשבת וביום טוב יש מקילין אף כי רבים המחמירים. ואני חששתי לחומרא זו מנעורי אף שלמי הנראה היה לי הפסד גדול מזה. אכן להזכיר שם מרה לא מצאתי היתר וראיתי מדרקין שאמרו לשליחם להביא לחם קנקן יין או חצי ולא הזכירו שם מרה כלל ובשכר אמרו ליהן בעד לחם לבן רהינינו ב' פשוטים או בעד ב' לחם לבן ולא הזכירו סכום מרה או סכום מעות.